

**2021 METŲ KOVOS SU PREKYBA
ŽMONĖMIS SITUACIJOS LIETUVOJE
APŽVALGA**

Vilnius, 2022 m.

Lietuvos
Respublikos vidaus
reikalų ministerija

TURINYS

Įvadas.....	2
I dalis. Ikiteisminių tyrimų ir teismų sprendimų apžvalga.....	5
II dalis. Kovos su prekyba žmonėmis priemonių ir veiksmų apžvalga.....	15
III dalis. Pasiūlymai ir rekomendacijos dėl tolesnės Lietuvos pažangos.....	32

IVADAS

Ši 2021 m. Kovos su prekyba žmonėmis situacijos Lietuvoje apžvalga (toliau – Apžvalga) parengta atsižvelgus į Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyvos 2011/36/ES¹ dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, **19 straipsnį** – „*analizuoti prekybos žmonėmis tendencijas, vertinti kovos su prekyba žmonėmis rezultatus, taip pat rinkti statistinius duomenis glaudžiai bendradarbiaujant su atitinkamomis šioje srityje veikiančiomis pilietinės visuomenės organizacijomis, ir teikti informaciją*“ ir **20 straipsnį** – „*<...> valstybės narės palengvina Kovos su prekyba žmonėmis koordinatoriaus užduočių vykdymą. Visų pirma valstybės narės perduoda koordinatoriui 19 straipsnyje nurodytą informaciją, kuria remdamasis jis prisideda prie Komisijos kas dvejus metus rengiamos pažangos, padarytos kovojant su prekyba žmonėmis, ataskaitos*“, taip pat į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. lapkričio 23 d. nutarimo Nr. 1161² „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinio pranešėjo kovos su prekybos žmonėmis klausimais“ 1 ir 2 punktus.

Apžvalgą sudaro trys dalys: 1) pateikiami statistiniai duomenys ir susisteminta informacija apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje 2021 m.; 2) kovos su prekyba žmonėmis priemonės ir veiksmai bei 3) pasiūlymai ir rekomendacijos dėl tolesnės Lietuvos pažangos kovoje su prekyba žmonėmis. Pirmoje Apžvalgos dalyje analizuojami statistiniai duomenys: pradėtų ir vykdomų ikiteisminių tyrimų pagal nusikaltimo formas, nukentėjusiųjų amžių, lytį, verbavimo būdus ir vietas, išnaudojimo šalis, patekimo į prekybos žmonėmis pinksles priežastis, taip pat įtariamųjų ir kaltinamųjų duomenys (amžius, lytis, veikimo būdai), baudžiamųjų bylų duomenys (nuteistųjų lytis, amžius, prekybos žmonėmis formos, nuteistiesiems skirtas bausmės). Antroje dalyje apžvelgiamos šalyje vykdytos kovos su prekyba žmonėmis priemonės ir veiksmai: pagalba aukoms, vykdytos prevencinės priemonės ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas, specialistų kvalifikacijos kėlimas. Trečioje dalyje, atsižvelgus į išryškėjusius trūkumus, pateikiami pasiūlymai ir rekomendacijos dėl tolesnės pažangos kovoje su prekyba žmonėmis veikslių ir priemonių.

Paminėtina, kad duomenys Apžvalgai renkami vadovaujantis Statistinių duomenų ir kitos informacijos apie prekybos žmonėmis situaciją ir kovos su prekyba žmonėmis priemonės bei veiksmus rinkimo ir skelbimo tvarkos aprašu³, patvirtintu Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2017 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 1V-245 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinio pranešėjo kovos su prekyba žmonėmis klausimais paskyrimo ir statistinių duomenų ir kitos informacijos apie prekybos žmonėmis situaciją ir kovos su prekyba žmonėmis priemonės bei veiksmus rinkimo ir skelbimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Duomenis 2021 m. Apžvalgai pateikė šios institucijos: Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (VRM) Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM (IRD), Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra (GP), Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (SAM) ir Nacionalinis transplantacijos biuras prie SAM, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM), Lietuvos

¹Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36/ES. Interneto nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj?locale=lt>

²Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. lapkričio 23 d. nutarimas Nr. 1161. Interneto nuoroda: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/5899f9d0b53c11e6aae49c0b9525cbbb/asr>

³Statistinių duomenų ir kitos informacijos apie prekybos žmonėmis situaciją ir kovos su prekyba žmonėmis priemonės bei veiksmus rinkimo ir skelbimo tvarkos aprašas. Interneto nuoroda: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9150c680160f11e79800e8266c1e5d1b/asr>

Respublikos teisingumo ministerija (TM), Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (URM), Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija prie SADM (VDI), Lietuvos savivaldybių asociacija (LSA), Migracijos departamentas prie VRM (MD), Nacionalinė asociacija prieš prekybą žmonėmis (NAPPŽ), Nacionalinė teismų administracija (NTA), Policijos departamentas prie VRM (PD), Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, Užimtumo tarnyba prie SADM (UT), Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie VRM (VSAT), Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM (VTAIT) ir 48 savivaldybės: Akmenės r., Alytaus miesto, Alytaus r., Anykščių r., Birštono, Biržų r., Druskininkų, Elektrėnų, Ignalinos r., Jonavos r., Jurbarko r., Kaišiadorių r., Kalvarijos, Kauno miesto, Kauno r., Kėdainių r., Klaipėdos miesto, Kretingos r., Kupiškio r., Lazdijų r., Marijampolės, Mažeikių r., Neringos, Pakruojo r., Palangos miesto, Panevėžio miesto, Panevėžio r., Pasvalio r., Prienų r., Radviliškio rajono, Raseinių rajono, Rietavo, Skuodo rajono, Šakių rajono, Šiaulių miesto, Šiaulių rajono, Šilalės r., Šilutės r., Švenčionių r., Tauragės r., Telšių r., Ukmergės r., Utenos r., Vilkaviškio r., Vilniaus miesto, Vilniaus r., Visagino, Zarasų r.

Paminėtina, kad duomenų 2021 m. Apžvalgai nepateikė šios savivaldybės: Joniškio r., Kazlų Rūdos, Kelmės r., Klaipėdos r., Molėtų r., Pagėgių, Plungės r., Rokiškio r., Šalčininkų r., Širvintų r., Trakų r. ir Varėnos r..

Pažymėtina, kad Apžvalgoje surinkti statistiniai duomenys (ikiteisminių tyrimų, įtariamųjų, kaltinamųjų, nukentėjusiųjų, išnagrinėtų bylų, nuteistų asmenų, skirtų laisvės atėmimo bausmių) ir kiti (organizuotų mokymų, vykdytos prevencijos, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, pagalbos aukoms finansavimo ir kt.) duomenys yra naudojami teikiant informaciją ne tik Europos Komisijos koordinatoriui, bet ir kitoms tarptautinėms institucijoms bei organizacijoms, pvz., Europos Sąjungos statistikos tarnybai (Eurostatui), Europos Tarybos Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupei (GRETA), Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo tarnybai, Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetui (CEDAW) ir kt.

***

Apžvalgą parengė Sonata Mickutė, Lietuvos Respublikos nacionalinė pranešėja kovos su prekyba žmonėmis klausimais, VRM Viešojo saugumo politikos grupės vyresnioji patarėja, tel. (8 5) 271 7292, el. p. sonata.mickute@vrm.lt.

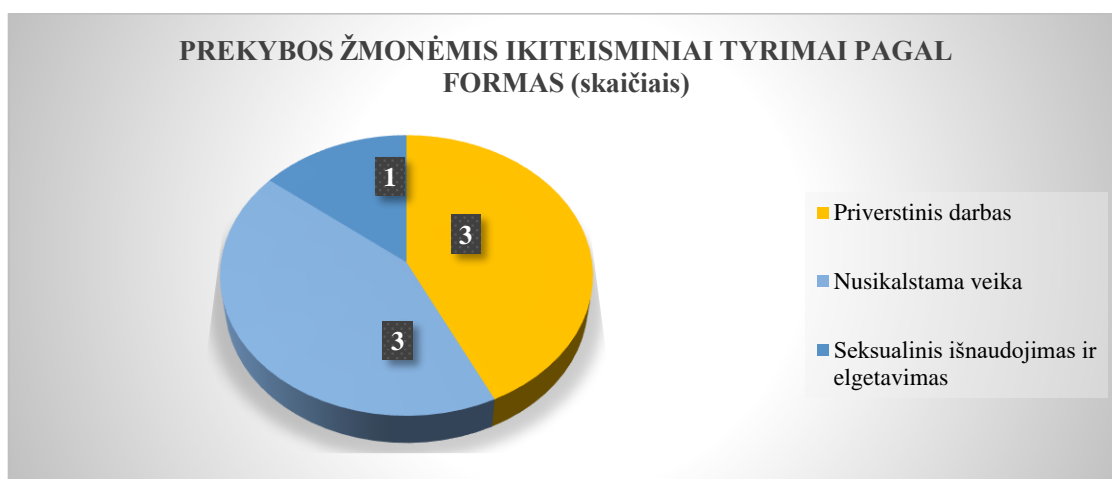
I DALIS. IKITEISMINIŲ TYRIMŲ IR TEISMŲ SPRENDIMŲ (STATISTINIŲ DUOMENŲ BEI TENDENCIJŲ) APŽVALGA

2021 m. pradėtų ir vykdytų ikiteisminių tyrimų⁴ dėl prekybos žmonėmis duomenų apžvalga

2021 m. buvo pradėti **7 nauji ikiteisminiai tyrimai** (toliau – IT) dėl vidaus ir tarptautinės prekybos žmonėmis pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) *147 straipsnį* (dėl prekybos žmonėmis), *157 straipsnį* (dėl vaiko pirkimo arba pardavimo) ir *147¹ straipsnį* (dėl išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms). Iš viso 2021 m. šalyje buvo vykdoma 17 IT, pradėtų 2017–2021 m., dėl vidaus ir tarptautinės prekybos žmonėmis.

Iš pradėtų 7 naujų IT **3** buvo pradėti dėl prekybos žmonėmis **nusikalstamoms veikoms**, **3** – dėl prekybos žmonėmis **priverstiniam darbui**, **1** – dėl prekybos žmonėmis **elgetavimui ir seksualiniam išnaudojimui** (žr. 1 pav.).

1 pav. 2021 m. pradėtų IT procentas pagal nusikalstamų veikų rūšis

Paminėtina, kad 2021 m., kaip ir ankstesniais metais, nebuvo pradėta IT dėl naujai atsiradusių prekybos žmonėmis formų ir išlieka ta pati tendencija (priešingai nei Europos Sąjungoje), t. y. pradedama daugiau IT dėl prekybos žmonėmis ne seksualiniam išnaudojimui.

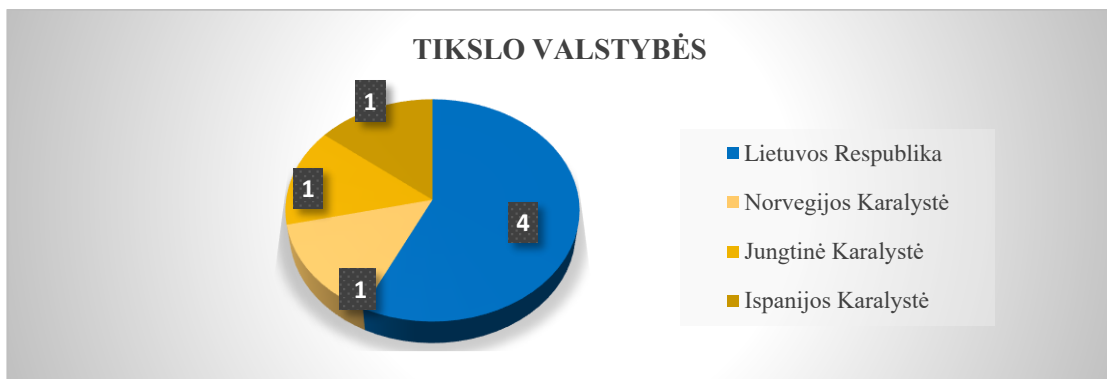
Kaip jau buvo minėta, iš viso Lietuvoje 2021 m. buvo vykdyta 17 IT, iš jų: 5 IT – baigti kaltinamuoju aktu, 2 IT – sustabdyti, 5 IT – tebevyksta, 5 IT – nutraukti. Priežastys dėl nutrauktų ikiteisminių tyrimų išlieka tos pačios, kaip ir ankstesniais metais: nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą) ir (arba) ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas arba ikiteisminis tyrimas sustabdomas, nenustačius nusikalstamą veiką padariusio asmens (BPK 212 straipsnio 2 punktą).

2021 m. pradėtuose IT minimos šios tikslo šalys (žr. 2 pav.), kuriose buvo išnaudojami prekybai žmonėmis asmenys: **Lietuvos Respublikoje** (iš viso 4 IT dėl prekybos žmonėmis: 3 IT – priverstiniam darbui (Vilniaus m., Klaipėdos r., Jonavos r.) ir 1 IT – nusikalstamai veikai

⁴GP, PD, IRD susisteminti duomenys.

(Klaipėdos r.), **Norvegijos Karalystėje** (1 IT – dėl prekybos žmonėmis nusikalstamai veikai (vagystės)), **Jungtinėje Karalystėje** (1 IT – dėl prekybos žmonėmis nusikalstamai veikai), **Ispanijos Karalystėje** (1 IT – dėl prekybos žmonėmis elgetavimui ir seksualiniam išnaudojimui (prostitucija)).

2 pav. 2020 m. pradėtuose IT minimos tikslo valstybės

Duomenų apie nukentėjusius nuo prekybos žmonėmis 2021 m. apžvalga

2021 m. IT **nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis** pagal BK 147 ir 147¹ straipsnius **pripažinti 26 asmenys** (10 moterų, 15 vyrų ir 1 vaikas (berniukas)).

Iš 26 nukentėjusiųjų: 24 asmenys – Lietuvos Respublikos, 1 asmuo (vyras) – Kambodžos Karalystės, 1 asmuo (vyras) – Tadžikistano Respublikos piliečiai.

Nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis pagal lytį, išnaudojimo formą, tikslo valstybę ir verbavimo būdą:

10 asmenų (6 vyrai ir 4 moterys) buvo pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui (didžioji dauguma išnaudoti Lietuvoje: Vilnius, Druskininkai, Kaunas, Radviliškio r.): 4 asmenys (3 vyrai, iš jų – 1 asmuo Tadžikistano Respublikos pilietis) ir 1 moteris) – priverstiniam darbui žemės ūkyje, 3 asmenys (moterys) – priverstiniam darbui tekstilės pramonėje, 1 asmuo (vyras, Kambodžos Karalystės pilietis) – priverstiniam darbui masažo salone, 1 asmuo (vyras) – priverstiniam darbui autoservise), 1 asmuo (vyras) – priverstiniam darbui namų ruošos darbams (tarnystei, Jungtinėje Karalystėje). Verbavimo būdas: žodžiu.

9 asmenys (7 vyrai, 1 berniukas ir 1 moteris) buvo pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms daryti: 1 asmuo (moteris) – priverstinėms vagystėms (Vokietijos Federacinėje Respublikoje), 1 asmuo (vyras) – narkotinių ar psichotropinių medžiagų auginimui (Jungtinėje Karalystėje), 7 asmenys (6 vyrai ir 1 berniukas) – narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimui (Airijos Respublikoje). Verbavimo būdas: žodžiu.

4 asmenys (2 vyrai ir 2 moterys) buvo pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis sukčiavimui (Lietuvoje: Vilnius, Radviliškio r.) Verbavimo būdai: žodžiu, internetu ir per skelbimus.

3 asmenys (moterys) buvo pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui: 2 asmenys – darbas striptizo bare (Lietuvoje: Vilnius), 1 asmuo – prostitucijai (taip pat elgetavimui) (Ispanijos Karalystėje). Verbavimo būdai: žodžiu, internetu ir per skelbimus.

Apibendrinus anksčiau pateiktus 2021 m. asmenų, pripažintų nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis duomenims, galima teigti, kad:

- daugiausia asmenų buvo išnaudojama prekybai žmonėmis įvairioms priverstinio darbo formoms žemės ūkio, pramonės, paslaugų sektoriuose Lietuvos Respublikoje;*
- šiek tiek mažesnę skaičių pripažintų nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis sudarė asmenys, išnaudoti nusikalstamoms veikoms užsienio valstybėse: Vokietijos Federacinėje Respublikoje, Jungtinėje Karalystėje ir Airijos Respublikoje;*
- perpus mažiau buvo išnaudojama prekybai žmonėmis sukčiavimui ir seksualiniam išnaudojimui Lietuvos Respublikoje ir Ispanijos Karalystėje;*
- dažniausiai nukentėjusieji buvo verbuojami žodžiu, rečiau – internetu ar per skelbimus.*

Nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis pagal lytį, amžių ir išnaudojimo formą:

*9 nukentėjusieji (4 moterys ir 5 vyrai) priklausė **21–30 metų amžiaus grupei**: 2 nukentėjusieji (moterys) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, 5 nukentėjusieji (1 moteris ir 4 vyrai) – nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms, 1 nukentėjusysis (moteris) – nuo prekybos žmonėmis sukčiavimui, 1 nukentėjusysis (vyras) – nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui (tarnystei);*

*7 nukentėjusieji priklausė **31–40 metų amžiaus grupei**: 1 nukentėjusysis (moteris) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, 4 nukentėjusieji (vyrai) – nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui, 1 nukentėjusysis (vyras) – nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms, 1 nukentėjusysis (moteris) – nuo prekybos žmonėmis sukčiavimui;*

*5 nukentėjusieji priklausė **amžiaus grupei, turėjusiai 60 ir daugiau metų**: 3 nukentėjusieji (vyrai) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui, 2 nukentėjusieji (vyrai) – nuo prekybos žmonėmis sukčiavimui;*

*2 nukentėjusieji priklausė **18–20 metų amžiaus grupei**: 1 nukentėjusysis (vyras) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui, 1 nukentėjusysis (vyras) – nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms;*

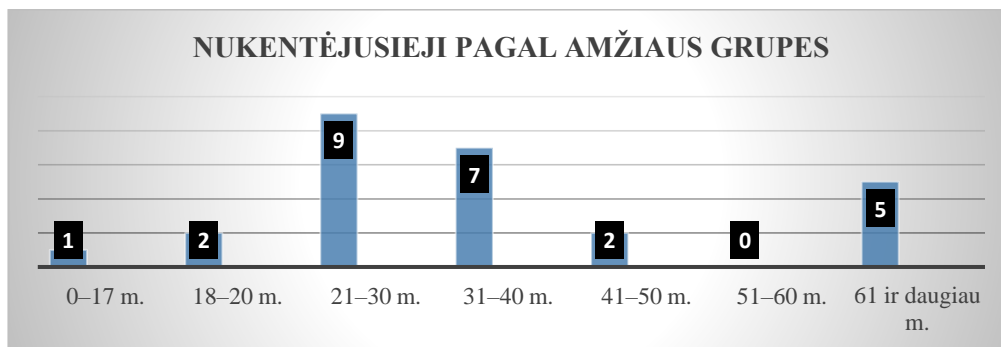
*2 nukentėjusieji priklausė **41–50 metų amžiaus grupei**: 1 nukentėjusysis (vyras) – nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui, 1 nukentėjusysis (vyras) – nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms;*

*1 nukentėjusysis priklausė **0–17 metų amžiaus grupei**: 1 nukentėjusysis (berniukas) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms.*

Apibendrinus anksčiau pateiktus 2021 m. asmenų, pripažintų nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis pagal amžiaus grupes, duomenis, galima teigti, kad:

- daugiausiai nukenčia nuo prekybos žmonėmis nusikaltimų 21–30 metų amžiaus asmenų grupė (kaip ir ankstesniais metais), nukenčiama nuo įvairių formų prekybos žmonėmis (seksualinio išnaudojimo, priverstinio darbo, sukčiavimo ir nusikalstamų veikų);*
- didesnis skaičius nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis asmenų priklausė 60 metų ir vyresnių amžiaus grupei, jie nukenčia nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui ir sukčiavimui (žr. 3 pav.).*

3 pav. 2021 m. pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis pagal amžių

Darytina išvada, kad nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis 2021 m. vykdytuose IT tapo asmenys: bedarbiai, turintys lengvą neįgalumą, neturintys pastovios gyvenamosios vietos, nemokantys kalbos tos šalies, kurioje buvo išnaudojami, nesusituokę (nevedę ar netekėjusios).

2021 m. pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis buvo verbuojami šiose Lietuvos vietovėse: **Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Mažeikiuose, Klaipėdos r., Šilalės r., Kelmės r., Kėdainių r. ir Radviliškio r.**

Pagrindinės priežastys, kodėl asmenys, pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis, priėmė prekybos žmonėmis prekiautojų pasiūlymus (valios palenkimo būdas), yra šios: dažniausiai – **panaudota apgaulė** (18 nukentėjusiųjų), **pasinaudota pažeidžiamumu** (18 nukentėjusiųjų), rečiau – fizinis smurtas (5 nukentėjusieji), grasinimai (4 nukentėjusieji), pasinaudota nukentėjusio asmens priklausomumu (3 nukentėjusieji). Paminėtina, kad, siekiant užverbuoti auką, dažnai naudojami keli (mažiausiai du) valios palenkimo būdai, pvz., dažniausiai – apgaulė ir pažeidžiamumas, rečiau – apgaulė, pažeidžiamumas, fizinis smurtas ir grasinimai.

GP duomenimis, 2021 m. nukentėti nuo prekybos žmonėmis nusikalstamai veikai galėjo 1 asmuo (berniukas), verbuotas žodžiu, pasinaudojus pažeidžiamumu. Tikslu valstybė – Norvegija.

Duomenų apie pareikštus įtarimus dėl prekybos žmonėmis 2021 m. apžvalga

2021 m. ikiteisminiuose tyrimuose buvo **pareikšti įtarimai 33 asmenims** (12 moterų, 19 vyrų, 2 berniukams) ir 1 juridinei įmonei. Minėtiems asmenims įtarimai buvo pareikšti dėl prekybos žmonėmis išnaudojimui priverstiniam darbui ar paslaugoms, naudojimuisi asmens priverstiniu darbu ir paslaugomis pagal BK 147, 147¹ ir 147² straipsnius.

Dėl prekybos žmonėmis pagal BK 147 straipsnį įtarimai buvo pareikšti 26 asmenims, iš jų: 3 Čekijos Respublikos piliečiams (1 vyras, 1 berniukas ir 1 moteris) ir 23 Lietuvos Respublikos piliečiams (8 moterys ir 14 vyrų, 1 berniukas). Taip pat įtarimai dėl prekybos žmonėmis pagal BK 147 straipsnį buvo pareikšti ir juridiniam asmeniui. Dėl išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms pagal BK 147¹ įtarimai buvo pareikšti 5 asmenims (2 vyrai ir 3 moterys), Lietuvos Respublikos piliečiams. Dėl naudojimosi asmens priverstiniu darbu ir paslaugomis pagal BK 147² straipsnį įtarimai pareikšti 1 asmeniui (vyriui), Lietuvos Respublikos piliečiui.

2021 m. ikiteisminiuose tyrimuose daugiausia įtarimų buvo pareikšta dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui – 12 asmenų ir dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms – 10 asmenų.

Taip pat įtarimai buvo pareikšti dėl išnaudojimo priverstinei santuokai – 4 asmenims, dėl prekybos žmonėmis sukčiavimui – 3 asmenims, dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui (striptizo bare) – 1 asmeniui.

2021 m. IT dėl prekybos žmonėmis tapusių įtariamaisiais pagal lytį, išnaudojimo formą ir tautybę statistika:

14 asmenų (8 vyrai, 1 berniukas ir 5 moterys) įtarimai buvo pareikšti dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui, iš jų: 1 vyras, 1 berniukas ir 1 moteris – Čekijos Respublikos piliečiai, likusieji – Lietuvos Respublikos piliečiai;

11 asmenų (9 vyrai, 1 berniukas ir 1 moteris) įtarimai buvo pareikšti dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms, visi įtariamieji – Lietuvos Respublikos piliečiai;

4 asmenims (moterys) įtarimai buvo pareikšti dėl prekybos žmonėmis priverstinei santuokai, visi įtariamieji – Lietuvos Respublikos piliečiai;

3 asmenims (2 vyrai ir 1 moteris) įtarimai pareikšti dėl prekybos žmonėmis sukčiavimui, visi įtariamieji – Lietuvos Respublikos piliečiai;

1 asmeniui (moteriai) įtarimai buvo pareikšti dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, įtariamoji – Lietuvos Respublikos pilietė;

1 juridiniam asmeniui įtarimai pareikšti dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, tai Lietuvos Respublikos juridinis asmuo.

Pareikštų kaltinimų dėl prekybos žmonėmis 2021 m. apžvalga

2021 m. pirmosios instancijos teismams buvo **perduotos 5 baudžiamosios bylos dėl prekybos žmonėmis** ir naudojimosi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis pagal BK 147 ir 147² straipsnius.

2021 m. **kaltinimai** dėl prekybos žmonėmis naudojimuisi asmens priverstiniu darbu ir paslaugomis pagal BK 147 ir 147² straipsnius buvo pareikšti **10 asmenų** (7 vyrai ir 3 moterys). Iš jų: 3 asmenys (2 vyrai ir 1 moteris) – Čekijos Respublikos piliečiai, 7 asmenys (5 vyrai ir 2 moterys) – Lietuvos Respublikos piliečiai.

2021 m. kaltinamųjų dėl prekybos žmonėmis pagal lytį ir išnaudojimo formą statistika:

1 asmeniui (vyras) kaltinimai pareikšti dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui pagal BK 147² straipsnį;

5 asmenims (4 vyrai ir 1 moteris) kaltinimai pareikšti dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui pagal BK 147 straipsnį;

2 asmenims (vyrai) kaltinimai pareikšti dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms pagal BK 147 straipsnį;

2 asmenims (moterims) kaltinimai pareikšti dėl prekybos priverstinei santuokai pagal BK 147 straipsnį.

Veikimo būdai (*modus operandi*)

2021 m., vykdant prekybos žmonėmis nusikaltimus, veikimo būdai ⁵išlieka panašūs, kaip ir praėjusiais metais. Nusikalstamos veikos vykdomos pasinaudojant nukentėjusiųjų pažeidžiamumu,

⁵Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys.

t. y. sunkia materialine padėtimi, elgesio ir sveikatos sutrikimais, jų gyvenimiška nepatirtami, naivumu, patiklumu, apgaule pažadant gerą materialinį atlygį, taip pat tuo, kad aukos neturi tvirtų socialinių ryšių, gyvena rizikos šeimose arba jų artimieji yra mirę. Pasitaikė atvejų, kai aukų pasipriešinimas buvo palaužiamas panaudojant psichologinį smurtą ar pasinaudojant aukų turimomis priklausomybėmis nuo alkoholio ir (ar) narkotinių medžiagų. Vyrus dažniausiai siekiama išnaudoti priverstiniam darbui ir nusikalstamoms veikoms, moteris – priverstinėms santuokoms, prostitucijai ir priverstiniam darbui.

Išnaudotojo prekybai žmonėmis profilis:

- *turintis finansinį kapitalą;*
- *turintis aukštą išsilavinimą;*
- *socialiai nepažeidžiamas;*
- *turintis kriminalinę praeitį;*
- *keletą kartų teistas;*
- *išmanantis teisėsaugos institucijų naudojamą priemones;*
- *žinantis kriminalinės žvalgybos naudojamus veiksmus ir būdus;*
- *naudojantis konspiracines priemones, pvz., vienetiniai telefonai, atsiskaitymų per banko sąskaitas vengimas;*
- *palaikantis ryšius su kitų miestų organizuotomis nusikalstamomis grupėmis;*
- *turintis ryšių užsienio šalyse.*

2021 m., kaip ir ankstesniais metais, nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis dažniausiai verbuojami žodžiu, rečiau – internetu ar per skelbimus spaudoje. Aukų ieškoma ir jos verbuojamos populiariausiu paieško būdu – su auka bendraujama tiesiogiai. Dažnai išnaudotojas žino aukos socialinę ir turtinę padėtį. Paminėtina, kad 2021 m. įtariamieji priklausė 21–30 metų amžiaus grupei, dažniausiai – vyrai. Įtariamieji neretai veikia kaip bendrininkų grupė. Vilniaus apygardos teritorijoje nustatyta, kad dažniau susiduriama su atvejais, kai prekiautojai žmonėmis ir šių žmonių išnaudotojai yra finansinį kapitalą ir aukštą išsilavinimą turintys socialiai nepažeidžiami asmenys, o jų pagalbininkai – žemesnio išsilavinimo ir finansiškai mažiau stabilūs asmenys.

Išnaudotojo prekybai žmonėmis socialinis portretas:

- *sumanus manipuliuotojas;*
- *turintis aukštesnę socialinę statusą nei auka;*
- *psichologiškai stipresnis už auką;*
- *turintis menką empatiją;*
- *linkęs peržengti ribas, pažeisti įstatymus ir naudotis kitais žmonėmis, siekdamas savų, dažnai nusikalstamų tikslų.*

Asmenys, kuriems 2021 m. pateikti įtarimai dėl nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, veikė ne tik Lietuvos Respublikos teritorijoje, bet ir užsienio valstybėse.

Pastebima tendencija, kad dažniau prekybos žmonėmis nusikaltimai daromi turint tikslą nukentėjusiuosius išnaudoti priverstiniam darbui ar nukentėjusiais naudojamasi siekiant gauti jų socialines pašalpas ar nukentėjusiojo vardu paimti greituosius kreditus.

Nuteistųjų dėl prekybos žmonėmis asmenų 2021 m. apžvalga

2021 m. Lietuvos pirmosios instancijos teismuose⁶ buvo išnagrinėta **19 bylų** dėl prekybos žmonėmis išnaudojimui priverstiniam darbui ar paslaugoms bei vaiko pirkimui arba pardavimui pagal BK 147, 147¹ ir 157 straipsnius⁷. Minėtos 19 baudžiamųjų bylų buvo nagrinėjamos nuo 70 iki 971 dienos⁸.

Iš viso minėtose bylose **buvo nuteisti 43 asmenys**, iš jų: **30 asmenų** – pagal BK 147, 147¹ ir 157 straipsnius bei 13 asmenų – pagal BK 25, 150, 199, 233, 253, 259, 260, 261 straipsnius.

Iš 30 paminėtų nuteistųjų 20 asmenų buvo nuteista pagal BK 147 straipsnį, 1 asmuo – pagal 147 ir 157 straipsnius, 3 asmenys – pagal 157 straipsnį, 3 asmenys – pagal BK 147 ir 147¹ straipsnius, 3 asmenys – pagal BK 147¹ straipsnį.

Tarp nuteistųjų vyravo šios prekybos žmonėmis formos: *dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui* – 4 asmenys (2 asmenys – už išnaudojimą internetu, 1 asmuo – už išnaudojimą įrengtose patalpose, 1 – nežinoma), *dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui* – 6 asmenys (3 asmenys – dėl priverstinio darbo skrajučių išnešiojimui, 1 asmuo – vairavimui, 2 asmenys – už išnaudojimą namų ruošos darbams (tarnystei)), *dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms* – 15 asmenų (3 asmenys – dėl išnaudojimo vagystėms, 5 asmenys – dėl išnaudojimo narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimui, 7 asmenys – dėl išnaudojimo plėšimui), *dėl prekybos žmonėmis fiktyvioms santuokoms* – 4 asmenys, dėl vaiko pardavimo – 1 asmuo.

Iš 30 nuteistųjų dėl prekybos žmonėmis išnaudojimui priverstiniam darbui ar paslaugoms bei vaiko pirkimui arba pardavimui pagal BK 147, 147¹ ir 157 straipsnius buvo 27 vyrai (Lietuvos Respublikos piliečiai – 9 asmenys, Uzbekistano Respublikos pilietis – 1, nežinoma – 17) ir 3 moterys (Lietuvos Respublikos pilietė – 1, nežinoma – 2).

Nuteistųjų dėl prekybos žmonėmis išnaudojimui priverstiniam darbui ar paslaugoms bei vaiko pirkimui arba pardavimui pasiskirstymas pagal amžiaus grupes:

9 nuteisti asmenys priklausė 21–30 metų amžiaus grupei;

1 nusiteistas asmuo priklausė 31–40 metų amžiaus grupei;

1 nuteistas asmuo priklausė 60 metų ir vyresnių žmonių amžiaus grupei;

19 nusiteistų asmenų amžiaus grupė nebuvo nurodyta.

2021 m. pirmosios instancijos teismuose nuteistiesiems buvo skirtos šios trukmės laisvės atėmimo bausmės: 15 metų (subendrinta pagal BK 147 ir 307 straipsnius), 9 metai (subendrinta pagal BK 147, 157 ir 307 straipsnius), 7 metai ir 9 mėnesiai (pagal BK 147 straipsnį), 7 metai ir 6 mėnesiai (pagal BK 157 straipsnį), 7 metai ir 2 mėnesiai (pagal BK 147 straipsnį), 7 metai (pagal BK 147), 6 metai (subendrinta pagal BK 147, 25, 199, 260 straipsnius), 6 metai (subendrinta pagal BK 147¹ ir 182 straipsnius), 6 metai (subendrinta pagal BK 147, 181 ir 300 straipsnius), 5 metai (subendrinta pagal BK 147, 181, 259 ir 253 straipsnius), 5 metai (pagal BK 147 straipsnį), 5 metai ir 6 mėnesiai

⁶Nacionalinės teismų administracijos duomenys.

⁷2020 m. pirmosios instancijos teismams buvo perduoto 5 baudžiamosios bylos.

⁸Per COVID-19 pandemiją teismų veikla organizuota vengiant tiesioginių kontaktų, teismo posėdžiai buvo organizuoti nuotoliniu būdu, buvo sukurta teisinė bazė nuotoliniam bylų nagrinėjimui. COVID-19 pandemija nulėmė ilgesnę bylų nagrinėjimo trukmę, nes dažniau nei įprastai neįvykdavo posėdžiai – proceso dalyviai negalėjo atvykti dėl izoliacijos, privalomos dėl tikro ar tariamo kontakto su apsikrėtusiais asmenimis.

(subendrinta pagal BK 147, 147¹, 180, 300, 182 ir 302 straipsnius), 4 metai (subendrinta pagal BK 138, 147 ir 307 straipsnius), 4 metai (pagal BK 147 straipsnį), 4 metai ir 6 mėnesiai (subendrinta pagal BK 147 ir 147¹ straipsnius), 4 metai ir 6 mėnesiai (pagal BK 147 straipsnį), 3 metai (pagal BK 147 straipsnį), 3 metai (pagal BK 157 straipsnį), 3 metai ir 6 mėnesiai (subendrinta pagal BK 147 ir 260 straipsnius), 2 metai ir 6 mėnesiai (subendrinta pagal BK 147¹, 182, 214 ir 215 straipsnius), 2 metai ir 6 mėnesiai (pagal 1 BK 47 straipsnį), 2 metai (pagal BK 147 straipsnį), 1 metai ir 10 mėnesių (subendrinta pagal 147¹ ir 182 straipsnius).

Paminėtina, kad Lietuvos Respublikoje nuo 2021 m. liepos 1 d. nustojo galioti karantino režimas, paskelbtas nuo 2020 m. lapkričio 7 d. (Vyriausybės 2021 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. 499), tačiau išliko valstybės lygio ekstremalioji situacija visoje šalyje dėl COVID-19 ligos plitimo grėsmės. Atsižvelgus į minėtus pakeitimus, teismuose buvo atnaujinamas tiesioginis asmenų aptarnavimas bei žodinis bylų nagrinėjimas, laikantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo nustatytų paslaugų teikimo sąlygų dėl asmenų srautų valdymo, saugaus atstumo laikymosi, būtinų visuomenės sveikatos saugos, higienos, asmenų aprūpinimo būtinosiomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis sąlygų reikalavimų. Atliekant ikiteisminius tyrimus COVID-19 pandemija reikšmingos įtakos neturėjo, buvo atliekami tyrimai ir organizuojami procesiniai veiksmai. Pareigūnai darbą turėjo organizuoti vadovaudamiesi papildomais teisės aktais, kuriuose reglamentuojama, kaip užtikrinti nepertraukiamą policijos funkcijų ir uždavinių įgyvendinimą ir apriboti galimybę COVID-19 virusui plisti.

1 dalies informacijos apibendrinimas

	2021 m. buvo pradėti 7 nauji IT tyrimai dėl prekybos žmonėmis.	Apie 44 proc. mažiau IT nei praeitais metais (2020 m. buvo pradėta 11 IT dėl vidaus ir tarptautinės prekybos žmonėmis).
	Asmenys, išnaudoti prekybai žmonėmis nusikalstamoms veikoms, priverstiniam darbui ir seksualiniam išnaudojimui bei elgetavimui.	Pagrindinės prekybos žmonėmis formos išlieka tos pačios, kaip ir ankstesniais metais.
	Asmenys prekybai žmonėmis buvo išnaudojami: Lietuvos Respublikoje, Norvegijos Karalystėje, Jungtinėje Karalystėje, Ispanijos Karalystėje.	2021 m. pradėta daugiau IT, kai buvo nustatyta, kad tikslo valstybė – Lietuvos Respublika.
	2021 m. nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis pripažinti 26 asmenys (10 moterų, 15 vyrų ir 1 vaikas (berniukas).	Lietuvos Respublikoje priešingai nei kitose Europos Sąjungos šalyse dažniausiai nuo prekybos žmonėmis nukenčia vyrai, rečiau – moterys.
	Dažniausiai nuo prekybos žmonėmis nukenčia 21–40 metų amžiaus asmenys.	Nuo prekybos žmonėmis nukenčia įvairaus amžiaus asmenys: vaikai, vidutinio amžiaus asmenys ir senjorai.
	Nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis tapo: bedarbiai, turintys lengvą neįgalumą, be pastovios gyvenamosios vietos, nemokantys kalbos tos šalies, kurioje buvo išnaudojami, vieniši.	Prekybai žmonėmis išnaudojami socialiai pažeidžiami asmenys.
	Vietovės, kuriose buvo verbuojami asmenys: Vilnius, Kaunas, Panevėžys, Mažeikiai, Klaipėdos r., Šilalės r., Kelmės r., Kėdainių r. ir Radviliškio r.	Dažniausiai prekybai žmonėmis asmenys verbuojami didmiesčiuose: Vilniuje, Kaune, Panevėžyje ir kt., o mažesnėse vietovėse šie verbavimai kasmet kinta.
	2021 m. Lietuvos pirmosios instancijos teismams buvo perduotos 5 baudžiamosios bylos dėl prekybos žmonėmis.	44 proc. mažiau baudžiamųjų bylų buvo perduota nei praeitais metais (2020 m. buvo perduotos 9 baudžiamosios bylos).
	2021 m. Lietuvos pirmosios instancijos teismuose buvo išnagrinėta 19 bylų ir nuteisti 43 asmenys.	4 kartais daugiau išnagrinėta bylų nei praeitais metais (2020 m. – 5 bylos). Nuteista 2,5 karto daugiau prekeivių žmonėmis. Didžioji dalis nuteistųjų priklausė 21–30 metų amžiaus grupei.

II DALIS. KOVOS SU PREKYBA ŽMONĖMIS PRIEMONIŲ IR VEIKMŲ APŽVALGA

2021 m. Lietuvos institucijos, įstaigos ir organizacijos įgyvendino kovos su prekyba žmonėmis priemones iš bendrųjų asignavimų arba bendromis atsakingų institucijų ir organizacijų pastangomis be papildomų lėšų. Didžioji dalis kovos su prekyba žmonėmis priemonių ir veiksmų buvo vykdoma pagal Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimu Nr. 370⁹, priemonę „Plėtoti veiksmingą kovą su prekyba žmonėmis“ ir pagal Kovos su prekyba žmonėmis 2020–2022 metų veiksmų planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2020 m. birželio 12 d. įsakymu Nr. 1V-577¹⁰. Paminėtina, kad COVID-19 pandemija pasunkino Kovos su prekyba žmonėmis 2020–2022 metų veiksmų plane numatytų priemonių įgyvendinimą: buvo susidurta su tarptautinio bendradarbiavimo plėtros bei tinkamo stiprinimo galimybių realizavimo trukdžiais, nepavyko suorganizuoti visų suplanuotų kvalifikacijos kėlimo renginių, retkarčiais tekdavo susidurti ir su techninėmis problemomis.

Pagalba nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, jų teisių apsauga

2021 m., SADM vadovaujantis Projektų, skirtų asmenims, nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, teikti (toliau – projektai) atrankos konkurso organizavimo 2020–2021 m. nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2019 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. A1-686, pratęstas finansavimas NAPPŽ projektui¹¹ „Kompleksinės socialinės pagalbos teikimas prekybos žmonėmis aukoms, asmenims, nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis ir išnaudojimo, bei prevencijos inovacijų diegimas tinklinėje organizacijoje“ įgyvendinti. Skirtos lėšos projektui įgyvendinti – 300 000 eurų (iš jų – 30 tūkst. eurų skirta prevencijai).

SADM duomenimis, 2021 m. kompleksinė pagalba organizuota¹² 247 asmenims, nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis (39 asmenimis daugiau nei 2020 m.): **149 vyrams ir 97 moterims**. Iš minėtų asmenų, kuriems buvo suteikta pagalba, yra 183 asmenys (115 vyrų (iš jų – 4 berniukai) ir 68 moterys (iš jų – 4 mergaitės)), kurie teisėsaugos institucijų buvo pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis, o 63 asmenys (34 vyrai ir 29

⁹Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinis veiklos planas. Interneto nuoroda: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/401816c0054d11e6a238c18f7a3f1736/asr>

¹⁰Kovos su prekyba žmonėmis 2020–2022 metų veiksmų planą. Interneto nuoroda: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/66466882ace511ea8aadde924aa85003?jfwid=mmceoqyd9>

¹¹Finansuojamos projektų veiklos:

- socialinių paslaugų teikimas ir (ar) organizavimas (konsultavimas, tarpininkavimas, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne, transporto organizavimas, sociokultūrinės bei asmens higienos ir priežiūros paslaugos ir kt.) tikslinių grupių asmenims, jų laikinas apgyvendinimas;
- projekto tikslinei grupei teikiama ir (ar) organizuojama psichologinė, teisinė, sveikatos priežiūros, švietimo pagalba;
- kita teikiama ir organizuojama socialinė pagalba pagal asmenų poreikius, susijusi su pagalba ikiteisminio tyrimo ir teismo metu, įsidarbinant ir pradėjus dirbti, asmens dokumentų tvarkymu;
- prevencinė veikla (darbas su socialinę riziką patiriančiais asmenimis, darbas su vaikais, gyvenančiais vaikų globos institucijose, jaunimu, priklausomybių turinčiais asmenimis, socialinę riziką patiriančiomis šeimomis ir jose augančiais vaikais ir pan.), visuomenės informavimas ir švietimas.

¹²Nemokama Nacionalinės asociacijos prieš prekybą žmonėmis pagalbos linija 8 800 91119, veikianti 24/7 (+370 616 91119, skambinant iš užsienio).

moterys) laikomi prekybos žmonėmis aukomis (nustatyti nevyriausybinų organizacijų (NVO)) ir galėjo nukentėti nuo prekybos žmonėmis).

Pagal išnaudojimo formą ir lytį nukentėję ir galėję nukentėti nuo prekybos žmonėmis toliau skirstomi taip:

125 asmuo (nukentėjo – 73 vyrai ir 24 moterys, galėjo nukentėti – 17 vyrų ir 11 moterų) dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui;

66 asmenys (nukentėjo – 38 vyrai ir 7 moterys, galėjo nukentėti – 16 vyrų ir 5 moterys) dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms;

42 asmenys (nukentėjo – 34 moterys, galėjo nukentėti – 8 moterys) dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui;

8 asmenys (nukentėjo – 3 vyrai, galėjo nukentėti – 1 vyras ir 4 moterys) dėl prekybos žmonėmis sukčiavimui;

3 asmenys (nukentėjo – 2 moterys, galėjo nukentėti – 1 moteris) dėl prekybos žmonėmis priverstinėms santuokoms;

2 asmenys (nukentėjo 1 vyras ir 1 moteris) dėl prekybos žmonėmis elgetavimui.

Paminėtina, kad iš 247 nukentėjusių ar galėjusių nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenų, kuriems buvo suteikta NVO psichosocialinė pagalba, 91 asmuo nukentėjo ne Lietuvos Respublikos teritorijoje.

2021 metais nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenims buvo suteiktos **1 292** pagalbos priemonės¹³(žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Suteiktos pagalbos priemonės pagal jų rūšį ir nukentėjusiųjų skaičių

Pagalbos priemonės pavadinimas	Nukentėję nuo prekybos žmonėmis asmenys	Galėję nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenys	Pagalbos priemonių, iš viso
Medicinos pagalba	64	14	78
Asmens dokumentų tvarkymas	64	39	103
Sugrįžimo į LT organizavimas	64	39	103
Psichologinė pagalba	63	45	108
Laikinas apgyvendinimas	100	23	123
Teisinė pagalba	93	33	126
Pagalba ieškant darbo ar įsidarbinant	120	37	157
Aprūpinimas būtiniaisiais daiktais	184	63	247
Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas	184	63	247
Pagalbos priemonių, iš viso	936	356	1 292

¹³2020 m. buvo suteikta 851 pagalbos priemonė, 2019 m. – 1 521 pagalbos priemonė, 2018 m. – 1 564 pagalbos priemonė.

2021 m. į darbo rinką iš viso buvo integruoti 62 nukentėję ar galėję nukentėti asmenys. Integruotų į visuomenę asmenų skaičius – 113 asmenų.

***

Pagalbą nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenis taip pat suteikė ir kitos institucijos: URM, ŠMSM, MD, TM, VTAIT ir UT.

2021 m. **konsulinė pagalba** buvo suteikta **8 Lietuvos Respublikos piliečiams**¹⁴ (7 vyrai ir 1 moteris), nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti užsienio valstybėse nuo prekybos žmonėmis (3 asmenims – Lietuvos Respublikos ambasadoje Jungtinėje Karalystėje, 2 asmenims – Lietuvos Respublikos ambasadoje Danijoje, 1 asmeniui – Lietuvos Respublikos konsulate Valensijoje, 1 asmeniui – Lietuvos Respublikos ambasadoje Vokietijoje, 1 asmeniui – Lietuvos Respublikos ambasadoje Vengrijoje), 4 iš jų buvo suteikta neatlygintina materialinė pagalba (2 asmenims – Lietuvos Respublikos ambasadoje Jungtinėje Karalystėje, 1 asmeniui – Lietuvos Respublikos ambasadoje Vokietijoje, 1 asmeniui – Lietuvos Respublikos konsulate Valensijoje). Iš viso neatlygintinai materialinei pagalbai suteikti buvo skirta 793,05 euro: laikinas apgyvendinimas (3 asmenys, vyrai), aprūpinimas būtinaisiais daiktais (4 asmenys: 3 vyrai ir 1 moteris), asmens dokumentų tvarkymas (2 asmenys, vyrai), sugrįžimo į Lietuvą organizavimas (6 asmenys: 5 vyrai ir 1 moteris). Nukentėję ir galėję nukentėti nuo prekybos žmonėmis priklausė šioms amžiaus grupėms: 21–30 metų (1 asmuo, vyras), 31–40 metų (3 asmenys: 2 vyrai ir 1 moteris), 41–50 metų (1 asmuo, vyras), 51–60 metų (3 asmenys, vyrai). Pagal išnaudojimo prekybai žmonėmis formas galėję nukentėti nuo prekybos žmonėmis pasiskirsto taip: 5 asmenys (4 vyrai ir 1 moteris) – nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui ir 3 asmenys (vyrai) – nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms. Minėti asmenys, siekiant juos išnaudoti prekybai žmonėmis, buvo verbuojami internetu, žodžiu ir per laikino įdarbinimo įmonę.

Vaiko teisių apsaugos specialistai suteikė pagalbą 1 galėjusiam nukentėti nuo prekybos žmonėmis vaikui (berniukui), kuris galimai buvo išnaudotas prekybai žmonėmis nusikalstamoms veikoms (vagystėms) Norvegijos Karalystėje. Galimai nukentėjusiajam buvo suteiktos laikino apgyvendinimo paslaugos (iki 1 mėnesio).

2021 m. švietimo pagalbos specialistai¹⁵, vykdydami prekybos žmonėmis prevencijos veiklas, vedė socialinių įgūdžių mokymus galimai nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems nepilnamečiams asmenims (32 proc. specialistų (8 savivaldybėse)), taip pat buvo suteikta 10 psichologinių konsultacijų galimai nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems nepilnamečiams asmenims.

MD duomenimis, 2021 m. buvo **išduoti 5 leidimai** (2 Kenijos piliečiams (moterims), 2 Kolumbijos piliečiams (moterims) ir 1 Tadžikistano piliečiui (vyru)) **laikiniai gyventi** prekybos žmonėmis arba priverstinio darbo aukoms, bendradarbiaujančioms su ikiteisminio tyrimo įstaiga arba teismu (pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 40 straipsnio 1 dalies 12 punktą).

¹⁴ Konsuliniai pareigūnai identifikuoja prekybos žmonėmis aukas ir suteikia joms konsulinę pagalbą, bendradarbiauja su vietos teisės saugos institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis dėl pagalbos aukoms, padeda saugiai grįžti į Lietuvą, grįžtančioms aukoms teikia materialinę pagalbą, apie nukentėjusį ar galimai nukentėjusį nuo prekybos žmonėmis asmenį informuoja kompetentingas Lietuvos Respublikos institucijas, bendradarbiauja su jomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, kad aukomis būtų tinkamai pasirūpinta Lietuvoje.

¹⁵ Įgyvendinant ESF projektą „Pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas“ Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-02-0001, 2019–2020 m. buvo parengta 116 specialistų prekybos žmonėmis bei patyčių ir smurto prevencijos srityse. Šių specialistų sąrašą galima rasti internete – prieigos nuoroda: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/12/Prekybos-zmonemis-prevencijos-konsultantai.pdf>

TM duomenimis, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymu, **antrinė teisinė pagalba** 2021 m. buvo suteikta **13 nukentėjusiųjų** nuo prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų. 2021 m. TM išmokėjo 338 tūkst. eurų kompensacijas.

UT duomenimis, atsižvelgiant į kliento poreikius bei galimybes, teikiama kompleksinė pagalba integruojantis į darbo rinką: informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas įdarbinant, aktyvių darbo rinkos politikos priemonių taikymas, psichologo pagalba.

Prevencija

2021 m. įvairias prevencines priemones (renginiai, informacijos sklaida ir kt.) vykdė šios ministerijos, institucijos ir organizacijos: URM, VRM, PD, VSAT, VDI, UT, ŠMSM, VTAIT, NAPPŽ.

Preveninės priemonės, skirtos visoms prekybos žmonėmis formoms

2021 m. spalio 28 d. URM Konsulinis departamentas „*Ms Teams*“ platformoje¹⁶ surengė nuotolinį seminarą lietuvių bendruomenių užsienio valstybėse atstovams „Kaip atpažinti prekybos žmonėmis auką ir jai padėti?“, skirtą informuoti lietuvių bendruomenes užsienyje apie prekybos žmonėmis prevenciją. Į renginį buvo pakviesti 305 užsienio lietuvių bendruomenių atstovai, seminare dalyvavo ir Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybių ir konsulinių įstaigų diplomatai ir valstybės tarnautojai. Seminaro metu pristatyti prekybos žmonėmis aukų atpažinimo būdai, taip pat supažindinta su prekybos žmonėmis aukų psichologija, elgsena, bendravimo ypatumais, aptarta Lietuvos diplomatinė atstovybių bei NVO teikiama pagalba prekybos žmonėmis aukoms, papasakota, kaip atpažinti nepilnamečių verbavimą ir išnaudojimą internete.

Siekdama didinti įvairių sričių specialistų ir pareigūnų gebėjimus identifikuoti prekybos žmonėmis nusikaltimus, VRM pagamino ir išplatino 45 tūkst. atmintinių, kuriose nurodytos dažniausiai Lietuvoje paplitusios prekybos žmonėmis formos, suaugusiųjų ir vaikų požymiai, kurie rodo, kad asmuo galimai nukentėjo nuo prekybos žmonėmis. Taip pat atmintinėje nurodytas QR kodas, kad juo naudodamiesi specialistai gautų prieigą prie teisės akto dėl aukų referavimo mechanizmo¹⁷. Taip pat VRM organizavo užsienio lietuvių bendruomenių priemonių, skirtų prekybos žmonėmis prevencijai kitose valstybėse, konkursą. Jo metu finansuoti dviejų užsienių lietuvių – Italijos ir Jungtinės Karalystės – bendruomenių projektai, skirti prekybos žmonėmis prevencijai užsienio valstybėse.

2021 m. neteisėtų migrantų apgyvendinimo vietose susikauptus dideliu skaičiumi migrantų, VSAT struktūriniais padaliniais 2021 m. lapkričio 15 d. išsiuntė raštą (priminimą) dėl prekybos žmonėmis aukų identifikavimo rekomendacijų taikymo¹⁸, kad, kai nustatomas galimas prekybos žmonėmis atvejis, informuojama NVO, teikianti pagalbą nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis (visą parą veikianti pagalbos telefonu linija pranešimams apie prekybos žmonėmis atvejus ir (arba) aukas +370 616 91 119).

¹⁶ Kvietimu į šį renginį buvo pasidalyta „Globalios Lietuvos“ feisbuko paskyroje: <https://www.facebook.com/GlobaliLietuva/posts/238420778323283>.

¹⁷ Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijos. Nuoroda internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/801bbb20ad5311e5b12fbb7dc920ee2c/asr>.

¹⁸ Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijos buvo patvirtintos bendru generalinio prokuroro, vidaus reikalų ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. I-327/IV-1015/A1-758.

LP 2021 m. lapkričio 8–12 d. prisidėjo prie Europos Sąjungos mastu organizuojamo JAD (angl. *Joint Action Days*). Šio renginio pagrindinis tikslas – nusikalstamų atvejų, susijusių su prekyba žmonėmis dėl seksualinio išnaudojimo, išnaudojimo nusikaltimams daryti, priverstinio elgetavimo išnaudojimo tikslais nustatymas, prevencija ir kontrolė. Prevencinėje priemonėje 2021 m. lapkričio 8–10 d. dalyvavo 175 policijos pareigūnai, 21 savivaldybių darbuotojas. Per priemonę prekybos žmonėmis atvejų nenustatyta, tačiau nustatyti 9 administraciniai nusižengimai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 487 straipsniu („Vertimasis prostitucija, atlygintinis naudojimas prostitucijos paslaugomis“), protokolai surašyti 3 Lietuvos piliečiams ir 6 Ukrainos piliečiams.

2021 m. apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų bendruomenės pareigūnai įgyvendino prevencines priemones (susitikimus, renginius), skirtas kovos su prekyba žmonėmis minėjimui, numatytas LP bendruomenės pareigūnų privalomų įgyvendinti bendrosios prevencijos veiklų 2021 metų kalendoriuje, patvirtintame Lietuvos policijos generalinio komisaro 2020 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 5-V-997 „Dėl Lietuvos policijos bendruomenės pareigūnų privalomų įgyvendinti bendrosios prevencijos veiklų 2021 metų kalendoriaus patvirtinimo“. Įgyvendintų priemonių skaičius – 658, pasiektų žmonių skaičius – 23 088.

2021 m. NAPPŽ vykdė šias prevencines veiklas:

- organizavo mokymus UŽT specialistams ir klientams (dalyvavo 108 asmenys);
- organizavo 11 diskusijų, kuriose dalyvavo socialinių įstaigų, teisėsaugos, švietimo, užimtumo, probacijos atstovai (172 asmenys);
- 2021 m. gruodžio 15–23 d. buvo organizuota informacinė kampanija kovai su prekyba žmonėmis užsieniečiams, dirbantiems vilkikų vairuotojais, kurie Kauno apylinkėse esančios degalinių aikštelėse ilsisi. Jiems išdalyta per 200 vizitinių kortelių (anglų ir rusų kalbomis). Šią informacinę kampaniją atliko judėjimo „Stabdyk nusikalstamumą“ Kauno regiono nariai ir savanoriai (5 žmonių) maždaug 50 km spinduliu aplink Kauną („Via Baltic“ ir autostrados aikštelėse);
- parengta 10 min. vaizdo apžvalga apie socialinių partnerių veiklą kovai su prekyba žmonėmis prevencijos srityje per 2021 metus;
- organizuotos dviejų dienų Neformaliojo bendradarbiavimo tinklo ambasadorių-Lietuvos bendruomenės pareigūnų mokymai-kūrybinės dirbtuvės;
- savaitę, padedant UAB „Media Traffic“, 10 miestų viešajame transporte transliuoti 5 animaciniai filmukai;
- Lietuvos radijas ir televizija viešino 5 prevencinius filmukus;
- surengti kt. susitikimai, seminarai, interaktyvios inovatyvios prevencinės priemonės ir kt.

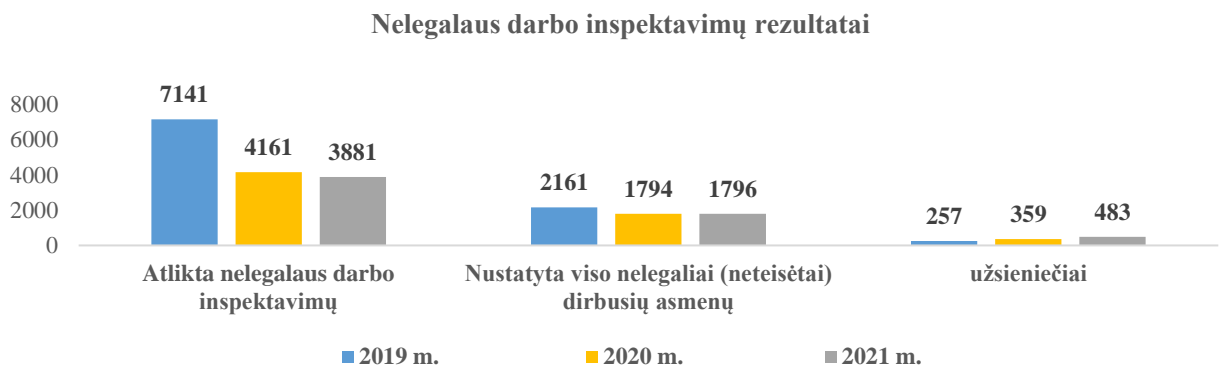
Prevencija kovai su prekyba žmonėmis priverstiniam darbui

VDI dėl nelegalaus (neteisėto) darbo prevencijos bei kontrolės per 2021 m. atliko 3 881 nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei vykdomos neregistruotos savarankiškos veiklos inspektavimą (toliau – ND inspektavimai), kurių metu buvo patikrinta 3 512 subjektų (iš jų: įmonių patikrinta 2 052, ūkininkų ūkių – 104, fiziniai asmenys – 1 356) ir nustatyti 3 390 nelegaliai, nedeklaruotą darbą bei nesilaikant užsieniečių įdarbinimo tvarkos dirbę asmenys (1 442 atvejai). Per 2021 m. buvo nustatyti 1 796 nelegaliai dirbę ir vykdę neregistruotą savarankišką veiklą (toliau – nelegaliai (neteisėtai)) asmenys (1 185 atvejai: iš jų – 395 atvejai įmonėse, 26 atvejai ūkininkų ūkiuose bei 764 atvejai, kai

asmenys vykdė neregistruotą savarankišką veiklą). Buvo nustatyti 1 194 asmenys (171 atvejis: iš jų – 168 atvejai įmonėse, 1 atvejis ūkininkų ūkiuose, 2 atvejai pas fizinius asmenis), dirbę nedeklaruotą darbą (pažeidžiant darbo ir poilsio laiko režimą ar kuriems nebuvo mokamas nustatytas atlygis už darbą poilsio ir švenčių dienomis, už viršvalandinių ir naktinį darbą). Taip pat 2021 m. buvo nustatyta 400 užsieniečių (119 atveju), įdarbintų nesilaikant užsieniečių įdarbinimo tvarkos. Nuo metų pradžios 579 nelegaliai dirbę asmenys po Valstybinės darbo inspekcijos patikrinimų buvo įdarbinti oficialiai.

2020–2021 m., palyginti su 2019 m., patikrinimų, kurių metu buvo vykdyta nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolė, skaičius labai sumažėjo. Pavyzdžiui, 2021 m., palyginti su 2019 m., atliktų patikrinimų skaičius sumažėjo 45,7 proc., tačiau patikrinimų metu nustatytų asmenų, dirbusių nelegaliai ir nedeklaruotą darbą ar pažeidžiant užsieniečių įdarbinimo tvarką, taip pat vykdžiusių nedeklaruotą savarankišką veiklą, skaičius ženkliai nesumažėjo, o nelegaliai dirbusių užsieniečių net 88 proc. buvo nustatyta daugiau (4 pav.).

4 pav. Nelegalaus darbo kontrolės rezultatų pokyčiai

Analizuojant VDI nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų išaiškinimą pagal ekonominės veiklos sektorius, matyti, kad 2021 m. daugiausia ND patikrinimų atlikta statybos sektoriuje – 2 184 (2020 m. – 2 270; 2019 m. – 4 059;), ir tai sudaro 56,27 proc. visų atliktų ND patikrinimų (2020 m. – 54,55 proc.; 2019 m. – 56,84 proc.). Taip pat statybos sektoriuje buvo nustatyta ir daugiausiai nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų – 1 144 asmenys (2020 m. – 1 216; 2019 m. – 1 500). Nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičius statybų sektoriuje 2021 m. sudarė 63,70 proc. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų (2020 m. – 67,78 proc.; 2019 m. – 69,41 proc.).

Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m., palyginti su 2020 m., padidėjo nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičius transporto sektoriuje, žemės ūkyje bei vykdant įvairias aptarnavimo veiklas. Valstybinės darbo inspekcijos nelegalaus darbo patikrinimų mastams bei rezultatams atitinkamuose ekonominės veiklos sektoriuose turėjo įtakos paskelbtas karantinas dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) ir dėl to taikomi apribojimai.

2021 m. VDI, vykdydama nelegalaus darbo kontrolės veiksmus, nustatė 483 nelegaliai (neteisėtai) dirbusius trečiųjų šalių piliečius (2020 m. – 359; 2019 m. – 257;) ir tai sudaro 29,90 proc. (2020 m. – 20,01 proc.; 2019 m. – 11,90 proc.) visų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičiaus. Per 2021 m. daugiausia nelegaliai (neteisėtai) dirbusių trečiųjų šalių piliečių buvo nustatyta ekonominės veiklos sektoriuose:

- statyba – 309, ir tai sudaro 27,01 proc. visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (1 144 asmenys);
- transportas ir saugojimas – 77, ir tai sudaro 69,37 proc. visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (111 asmenų);
- apdirbamoji gamyba – 32, ir tai sudaro 31,38 proc. visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (102 asmenys);
- administracinė ir aptarnavimo veikla – 16, ir tai sudaro 16,85 proc. visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (95 asmenys);
- apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų – 13, ir tai sudaro 24,53 proc. visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (53 asmenys).

Kaip buvo minėta, statybos sektorius šalyje išlieka pačiu rizikingiausiu tiek dėl nelegalaus darbo, tiek dėl darbuotojų saugos ir sveikatos. Tačiau stebima tendencija, kad nelegaliai dirbančių užsieniečių daugėja apdirbamojoje gamyboje – nuo 15 asmenų (2020 m.) iki 32 asmenų (2021 m.), t. y. daugiau negu du kartus. Taip pat daugėja nelegaliai dirbančių užsieniečių transporto ir saugojimo sektoriuose. Šiuose sektoriuose nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių skaičius padidėjo nuo 56 asmenų (2020 m.) iki 77 asmenų (2021 m.). Apie 53 proc. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsieniečių sudaro Ukrainos Respublikos piliečiai, tačiau, palyginti su 2020 m., jų skaičius sumažėjo, taip pat sumažėjo ir nelegaliai dirbusių užsieniečių iš Baltarusijos Respublikos, bet padidėjo nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių iš kitų šalių, pvz., iš Sakartvelo Respublikos ir Vidurinės Azijos šalių. Pažymėtina, kad nelegaliai (neteisėtai) dirbę Ukrainos Respublikos piliečiai daugiausiai buvo nustatyti statybos sektoriuje, taip pat transporto ir saugojimo sektoriuose.

Paminėtina, kad nuo 2020 m. rugpjūčio 1 d. VDI Vilniaus teritoriniame skyriuje įsteigė bandomąją specializuotą kovos su prekyba žmonėmis priverstiniam darbui inspektorių grupę. Grupės pagrindinis uždavinys – analizuoti nustatytus galimus priverstinio darbo atvejus, kaupti ir sisteminti informaciją apie juos, rinkti įrodymus ir perduoti ikiteisminio tyrimo institucijai. Per 2020–2021 m. grupė bendravo su NVO, LP pareigūnais, atsakingais už prekybos žmonėmis kontrolę bei prevenciją. 2021 m. grupė užpildė 4 nukentėjusio nuo prekybos žmonėmis asmens nustatymo korteles su priedais ir perdavė jas IT institucijoms.

UT surengė ir dalyvavo kitų institucijų organizuojamuose renginiuose, skirtuose kovai su prekyba žmonėmis: Šiaulių, Panevėžio klientų aptarnavimo departamentų, Marijampolės bei Prienų klientų aptarnavimo skyriai kartu su partneriais iš NVO, savivaldybių atstovais organizavo renginius, skirtus Europos kovos su prekyba žmonėmis dienai paminėti. Kaune EURES atstovai dalyvavo renginyje „Prekybos žmonėmis muziejus“. Klaipėdos klientų aptarnavimo departamento specialistai dalyvavo konferencijoje „Psichosocialinė pagalba prekybos žmonėmis aukoms Tauragės regione. Strategija ir iššūkiai“ ir skaitė pranešimą „Užimtumo tarnybos paslaugos ir priemonės darbo rinkoje papildomai remiamiems klientams“. Vilniaus klientų aptarnavimo departamentas organizavo seminarą „Prekybos žmonėmis prevencija ir pagalba aukoms“, kuriame dalyvavo 132 specialistai. UT interneto svetainėje viešinama informacija apie galimas situacijas ir grėsmes tapti prekybos žmonėmis aukomis, prevencines priemones, aukoms teikiamą pagalbą. 2021 m. UT klientų aptarnavimo skyriuose buvo organizuoti 42 renginiai darbo ieškantiems asmenims. Atsižvelgiant į tai, kad šalyje paskelbta ekstremalioji situacija, siekiant išvengti užsikrėtimo COVID-19 virusu ir efektyviau informuoti darbo ieškančius asmenis apie prekybą žmonėmis, daugelis renginių buvo organizuoti nuotoliniu būdu per „Teams“ platformą. Renginiuose, aptariant prekybos žmonėmis aukų

identifikavimo bei prevencijos priemonės, dalyvavo apie 718 darbo ieškančių asmenų. Pranešimus skaitė ne tik UT specialistai, bet ir savivaldybių, LP, Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro ir kitų NVO atstovai. Be to, buvo organizuoti 22 renginiai specialistams, dirbantiems įdarbinant trečiųjų šalių piliečius, ir dalyvauta 6 nuotoliniuose seminaruose.

Prevencija prekybos vaikais srityje

Nacionalinė švietimo agentūra ŠMSM užsakymu sukūrė mobiliąją programėlę „NOU“, skirtą prekybos žmonėmis prevencijai. Ši programėlė naudotojams nemokamai prieinama „Google Play“ ir „Apple Store“ parduotuvėse. Ji sukurta mokytojams ir mokiniams, bet taip pat gali būti naudojama ir švietimo pagalbos specialistų, dirbančių prekybos žmonėmis prevencijos srityje. Mobiliąją aplikaciją sudaro 3 dalys:

1. Simuliacinis žaidimas mokiniams nuo 14 metų – žaisdami darbo paiešką simuliuojantį žaidimą paaugliai bei jaunuoliai gali įvertinti savo galimybes užsidirbti, bet neužkibti ant prekiautojų žmonėmis kabliuko. Žaidimas „Neužkibk, o užsidirbk“ yra pateiktas remiantis tikromis situacijomis, jis parodo, kaip dažniausiai patenkama į prekybos žmonėmis pinkles, ir yra skirtas suteikti galimybę vartotojams atpažinti galimus pavojus ir slypinčias rizikas. Žaidimo metu matomi prekybos žmonėmis rizikos lygiai, o kaip rezultatas vartotojui pateikiamos 2 tipų pasirinkimų versijos: vienos – su elgesio pasirinkimais, kitos – su tikromis gyvenimo istorijomis.

2. Pagalbos šaltiniai: pateikiami Lietuvoje ir užsienyje veikiančių institucijų, įstaigų ir organizacijų kontaktai, kad nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis galėtų rasti pagalbą – sužinoti, kur kreiptis, jeigu patektų į prekiautojų žmonėmis pinkles.

3. Informacija: prevencinė priemonė paaugliams ir jaunuoliams švieti apie prekybos žmonėmis reiškinį, apimančią tokias temas kaip prekybos žmonėmis sampratą, rizikos faktorius, pavojus ir kaip jų išvengti, reagavimą ir pagalbą bei kitus metodinės informacijos šaltinius.

VVTAIT¹⁹ viešino informaciją apie prekybą vaikais bei galimus pagalbos būdus VVTAIT Pagalbos vaikams linijos interneto svetainėje www.pagalbavaikams.lt. Atpažinus prekybos žmonėmis požymius, sudaryta galimybė kreiptis pagalbos sau ar kitam asmeniui.

2021 m. VVTAIT organizavo informacinių lankstinukų vaikams apie prekybos žmonėmis problematiką (informuota, kas yra prekyba žmonėmis, kur kreiptis konsultacijos ir (ar) pagalbos) sukūrimą ir išleidimą. Išleista 15 tūkst. vnt. lankstinukų, kuriuos VVTAIT teritoriniai skyriai platino tikslinei grupei – vaikų globos namuose gyvenantiems vaikams.

Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, pagalbos centras 2022 m. planuoja išleisti metodinę medžiagą (knygą mokytojams ir užduočių knygą vaikams), leidžiančią patiems pedagogams, bendradarbiaujant su Pagalbos centro specialistais, vykdyti seksualinio smurto prevencijos edukacinius užsiėmimus vaikams, kad vaikai suprastų, kaip reikia saugoti savo kūną ir kur kreiptis, jei su juo elgiamasi netinkamai (medžiaga atiduota leidyklai). Taip pat Pagalbos centras vykdė dvejus nuotolinius susitikimus su mokytojais. Jų metu buvo pateikta informacija, kaip jiems

¹⁹2021 m. prasidėjo masinis neteisėtų migrantų antplūdis per Baltarusijos sieną į Lietuvos Respublikos teritoriją. Sieną kerta tiek pavieniai migrantai, tiek didesnės grupės, tarp jų šeimos su vaikais bei nelydimi nepilnamečiai. 2021 m. Tarnyboje nustatyti 264 nelydimi nepilnamečiai, neteisėtai kirtę Lietuvos Respublikos sieną (2020 m. neužfiksuota nei vieno nelydimo nepilnamečio ne prieglobsčio prašytojo, neteisėtai kirtusio Lietuvos Respublikos sieną). Pažymėtina, kad migrantai kaip savo kelionės tikslą dažnai įvardija Vakarų šalis ir galimai sieną kerta savo noru, tačiau tarp migrantų gali būti ir prekybos žmonėmis aukų. Atkreiptinas dėmesys į svarbą laiku pastebėti ir identifikuoti galimas prekybos žmonėmis aukas, informaciją perduoti atsakingoms institucijoms ir suteikti pagalbą laiku.

patiems vesti užsiėmimus vaikams. Platesniu mastu šie užsiėmimai turėtų vykti 2022 m., kai jau bus išleista metodinė medžiaga.

Prekybos žmonėmis bei patyčių ir smurto prevencijos srityse besispecializuojantys specialistai²⁰ 2021 m. vykdė prekybos žmonėmis prevenciją: 12 proc. specialistų konsultavo savivaldybės vaiko gerovės komisijas dėl galimų prevencinių veiklų, susijusių su prekyba žmonėmis, 62 proc. specialistų vedė šviečiamojo pobūdžio renginius bendrojo ugdymo mokyklose prekybos žmonėmis tema mokiniams, pedagogams ir jų tėvams.

Tarpinstitucinis ir tarptautinis bendradarbiavimas

2021 m. vyko du Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijos nuotoliniai posėdžiai. 2021 m. liepos 1 d. posėdyje svarstyta 2020 m. prekybos žmonėmis situacijos apžvalga Lietuvoje, Europos Sąjungos kovos su prekyba žmonėmis 2021–2025 metų strategija, Kovos su prekyba žmonėmis 2017–2019 metų veiksmų plano įgyvendinimo nepriklausomo vertinimo rezultatai. 2021 m. lapkričio 23 d. posėdyje buvo svarstyta Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Valstybės departamento Prekybos žmonėmis ataskaita, klausimai dėl neteisėtų migrantų ir galimų prekybos žmonėmis apraiškų, apimantys apmąstymo ir reabilitacijos laikotarpio suteikimo tvarkos užsienio piliečiams temą, buvo pristatyti tyrimo „Visuomenės nuomonė apie prostituciją Lietuvoje: komercinio seksualinio išnaudojimo nutraukimas Lietuvoje“ rezultatai. Komisijos posėdžiuose buvo pateikti pavidimai dėl tolesnės kovos su prekyba žmonėmis pažangos, pvz.:

- ministerijoms ir institucijoms įvertinti galimybę 2021–2022 m. įgyvendinti 2020 m. dėl COVID-19 pandemijos neįgyvendintas Kovos su prekyba žmonėmis 2020–2022 m. veiksmų plano priemones ir veiksmus;
- priimti sprendimai dėl prekybos žmonėmis mokymų koordinavimo;
- institucijoms ir ministerijoms pavesta įgyvendinti JAV Valstybės departamento rekomendacijas ir artimiausiu metu pašalinti trūkumus;
- organizuoti NVO ir nelegalių migrantų stovyklų administratorių susitikimą, siekiant aptarti veiksmingus prekybos žmonėmis nustatymo būdus ir bendradarbiavimo galimybes bei kt.

LP 2021 m. dalyvavo Europos Sąjungos mastu organizuojamose 3 tarptautinėse priemonėse, orientuotose į nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, ištyrimą, prevenciją ir kontrolę.

2021 m. Lietuva kartu su kitomis Baltijos jūros šalimis dalyvavo tarptautiniame projekte „Thalia“. Projekto tikslas – užmegzti ilgalaikį bendradarbiavimą su suinteresuotomis šalimis ir universitetais, siekiant didinti būsimųjų Baltijos jūros regiono žurnalistų kompetenciją prekybos žmonėmis tema. Projektą inicijavo Baltijos jūros valstybių tarybos sekretoriatas kartu su Estijos, Latvijos, Ukrainos, Švedijos, Suomijos, Norvegijos valstybinėmis nacionalinėmis institucijomis, organizacijomis ir universitetais. Lietuvos Šiaurės ministrų tarybos biuras parėmė dviejų Lietuvos universitetų – Vilniaus universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto – dalyvavimą projekte. Šie universitetai vykdė šias projektines veiklas: bendradarbiaujant su VRM organizuotas seminaras (spaudos konferencija) žurnalistikos studentams Lietuvoje, organizuoti seminarai žurnalistikos dėstytojams, dalyvauta žurnalistikos studentų sukurtų filmų, fotografijų ciklų, publikacijų ir (arba)

²⁰ Įgyvendinant ESF projektą „Pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas“ Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-02-0001, 2019–2020 m. buvo parengta 116 specialistų prekybos žmonėmis bei patyčių ir smurto prevencijos srityse.

radijo laidų prekybos žmonėmis tema konkurse. Svarbu paminėti, kad Vilniaus universiteto Analitinės žurnalistikos studijų programos studentė tapo tarptautinio projekto „*Atsakinga, etiška ir jautri žurnalistika prekyba žmonėmis tema*“ konkurso nugalėtoja²¹.

Savivaldybių pastangos kovoje su prekyba žmonėmis

Informaciją Apžvalgai apie kovos su prekyba žmonėmis priemones pateikė 35 savivaldybės²².

2021 m. savivaldybėse skirtingu intensyvumu buvo vykdomos įvairios kovos su prekyba žmonėmis priemonės: koordinavimo komisijų ar darbo grupių veikla, prevencija, pagalbos nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis organizavimas ir specialistų švietimas.

Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas

Savivaldybėse²³ buvo paskirti už kovą su prekyba žmonėmis atsakingi atstovai arba sudarytos savivaldybių administracijų kovos su prekyba žmonėmis komisijos ar darbo grupės, buvo keičiamasi informacija ir vykdytas tarpinstitucinis bendradarbiavimas su NVO bei bendruomenės pareigūnais, organizuojami pasitarimai dėl kovos su prekyba žmonėmis veiksmų planavimo ir numatomų priemonių vykdymo, pvz., *Radviliškio r.* savivaldybė parengė kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo savivaldybėje schemą, kuri iliustruoja, kaip turi elgtis atsakinga institucija, turinti informacijos apie prekybos žmonėmis atvejį ir pagalbos asmeniui poreikį.

Kvalifikacijos tobulinimas

Savivaldybių²⁴ specialistai dalyvavo nuotoliniuose mokymuose, seminaruose, konferencijose kovos su prekyba žmonėmis temomis, organizavo susitikimus su gerovės centrais, apskritojo stalo diskusijas, pvz., siekiant stiprinti Jonavos r. socialinio darbo specialistų žinias apie pagalbą nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, dalyvauta seminare „Prekybos žmonėmis pinklės“.

Pagalba aukoms

Nedidelė dalis savivaldybių²⁵ informavo, kad yra pasirengusios suteikti medicininę, psichologinę bei laikino apgyvendinimo pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, pvz., Kauno miesto savivaldybės organizuotas viešasis tarptautinis pirkimas intensyvios krizių įveikimo pagalbos paslaugų teikimo asmenims nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis. Kai kurios savivaldybės²⁶ pranešė, kad yra pasirašiusios bendradarbiavimo sutartis su NVO dėl

²¹Daugiau informacijos apie konkursą galima rasti Vilniaus universiteto svetainėje. Interneto nuoroda: <https://www.kf.vu.lt/naujienos/studijos/5975-komunikacijos-fakulteto-studente-tarptautinio-konkurso-nugaletoja>

²²Akmenės r., Anykščių r., Birštono, Biržų r., Druskininkų, Ignalinos r., Jurbarko r., Jonavos r., Lazdijų r., Kaišiadorių r., Kauno r., Klaipėdos miesto, Kretingos r., Marijampolės, Mažeikių r., Palangos, Pakruojo r., Panevėžio m., Panevėžio r., Pasvalio r., Radviliškių r., Raseinių r., Rietavo r., Šakių r., Šiaulių m., Šiaulių r., Šilalės r., Šilutės r., Švenčionių r., Telšių r., Ukmergės r., Utenos r., Vilkaviškio r., Vilniaus r., Vilniaus m., Visagino savivaldybės.

²³Pakruojo r., Radviliškio r., Rietavo r., Utenos r., Mažeikių r., Kauno m., Raseinių r., Marijampolės, Šilutės r., Tauragės r., Vilniaus r., Kaišiadorių r., Panevėžio r. ir Šiaulių r. savivaldybės.

²⁴Vilkaviškio r., Druskininkų, Šiaulių m., Raseinių r., Jurbarko r., Šilutės r., Švenčionių r., Vilniaus r., Kretingos r., Lazdijų r. savivaldybės.

²⁵Kretingos r., Anykščių r., Kauno miesto, Radviliškio r., Tauragės r., Vilniaus miesto savivaldybės.

²⁶Rietavo, Kaišiadorių r., Telšių r. savivaldybės.

kompleksinės pagalbos teikimo savivaldybės gyventojams, nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, kitur, pvz., Kaišiadorių r. savivaldybėje, sudarytas nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis asmenims pagalbą teikiančių įstaigų ir organizacijų sąrašas.

Prevencija

Daugiausia priemonių kovai su prekyba žmonėmis savivaldybėse skiriama taikant prekybos žmonėmis prevenciją:

1. Informacija skelbiama savivaldybių tinklalapiuose ir feisbuko paskyrose (Vilkaviškio r. ir Mažeikių r. savivaldybės).

2. Gyventojai informuojami apie NAPPŽ pagalbos liniją, vykdoma atmintinių, lankstinukų sklaida (Kauno r., Šilutės r., Vilniaus r., Vilkaviškio r., Biržų r., Ukmergės r., Panevėžio m., Anykščių r., Kauno, Šilutės r. savivaldybės).

3. Bendruomenių pareigūnai organizuoja susitikimus su savivaldybių moksleiviais (Šilalės r., Druskininkų, Utenos r. savivaldybės), pvz., Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato organizuota ir vykdyta prevencinė priemonė – paskaita Utenos rajono vaikams „Netapk auka elektroninėje erdvėje“. Rodyta ir aptarta prevencinė mokomoji vaizdinė medžiaga.

4. Savivaldybių organizuojami mokymai pažeidžiamoms grupėms, seniūnijų tarpinstitucinių grupių atstovams (Utenos r., Šiaulių r., Birštono, Šakių r., Šiaulių, Švenčionių r., Jonavos r. savivaldybės), pvz., vykdyti mokymai seniūnijų tarpinstitucinių grupių atstovams (mokyklos, darželio, seniūnijos, seniūnaitijų, NVO, PK ir kt.) „Kas tai yra nukentėjęs nuo prekybos žmonėmis asmuo, kaip jį atpažinti, kaip siūlyti pagalbą“.

5. Organizuoti informaciniai renginiai, paskaitos (Akmenės r., Ignalinos r., Mažeikių r., Klaipėdos, Pasvalio r., Visagino, Anykščių r., Kauno, Vilniaus r., Vilniaus, Raseinių r., Jurbarko r., Radviliškio r. savivaldybės), pvz., 2021 m. spalio mėnesį Klaipėdos savivaldybėje buvo dalijami žiebtuvėliai su tekstu „Žmogus – ne daiktas, jo pirkimas – nusikaltimas“, skatinančiu keisti požiūrį į prekybą žmonėmis. Jie dalyti miesto vyrų grožio studijose, norint pasiekti asmenis, kurie perka išnaudojamų asmenų paslaugas.

6. Spalio 18 d. minima Europos Sąjungos kovos su prekyba žmonėmis diena, pvz., Vilkaviškio r. savivaldybės J. Basanavičiaus aikštėje Vilkaviškio policijos komisariato pareigūnų ir Vilkaviškio r. savivaldybės visuomenės sveikatos biuro organizuotas performansas „Prekybos žmonėmis muziejus“. Kaišiadorių r. organizuota informacinė akcija, informuojanti apie prekybą žmonėmis savivaldybės gyventojams, gimnazistai padėjo išdalyti lankstinukus gyventojams Kaišiadorių gatvėse.

7. Įgyvendinami projektai (Birštono, Marijampolės savivaldybės), pvz., bendradarbiaujant su Birštono jaunimo klubu parengtas ir Birštono gimnazijoje įgyvendintas projektas „Prekybos žmonėmis prevencija“, parengtas pagal Nevyriausybinų organizacijų ir bendruomeninės veiklos stiprinimo 2021 metų veiksmų plano 1.1.4 Priemonę „Stiprinti bendruomeninę veiklą savivaldybėse“. Projektą finansavo SADM. Marijampolės savivaldybės biudžeto lėšomis finansuotas projektas „Prekybos žmonėmis prevencijos svarba jaunimui“.

Informaciją apie tai, kad savivaldybėse nėra vykdomos priemonės kovai su prekyba žmonėmis, pateikė 8 savivaldybės²⁷.

²⁷ Kalvarijos, Kėdainių r., Neringos, Alytaus r., Alytaus m., Elektrėnų, Kupiškio r. ir Zarasų r. savivaldybės.

Toliau lentelėje pateikiamos kai kurių savivaldybių administracijų atstovų įžvalgos apie prekybos žmonėmis pavojus.

Savivaldybių administracijų atstovų įžvelgiamos prekybos žmonėmis grėsmės
<p>„Šiandien darbuotojams labiausiai nerimą kelia priklausomybę nuo narkotinių medžiagų turintys vaikai. Neturėdami lėšų, jie gauna ir vartoja narkotines medžiagas. Galimai tai yra prekybos žmonėmis aukos, tačiau nėra instrumentų, galinčių daryti įtaką šioms situacijoms. Vaikas, kuriam tyrimais patvirtintas narkotinių medžiagų vartojimas, kuris surandamas po paieškos paskelbimo, apklausiamas Policijos komisarijate visuomet sako – nežinau, neatsimenu, nesakysiu. Tyrimai užbaigiami, nes juos tęsti nėra teisinio pagrindo (vaikas sako, kad bėgo savo noru, vartojo savo noru, prievartos nepatyrė). Situacijos tęsiasi metai iš metų.... panašu, jog platintojai tendencingi naudojasi šita niša ir atvejų ateityje tik daugės.“ S1</p>
<p>„Populiariausias“ išnaudojimo formos išliks, tokios kaip išnaudojimas priverstiniam darbui, nusikaltimų vykdymui ir seksualiniam išnaudojimui. Technologijoms tobulėjant, prekybą žmonėmis organizuojantys ir vykdytys asmenys slėpsis internete, naudodamiesi įvairiomis šifruotomis komunikavimo formomis, ir savo veiklą vykdydami „giliajame tinkle“ (angl. deep web).   Vaikų verbavimas įvairioms nusikalstamoms veikoms daryti, vaikų seksualinis išnaudojimas ir kt. Manoma, kad prekyba žmonėmis ateityje nesulėtės, nes: didėja socialinė žmonių atskirtis, didelė dalis mokinių nesupranta, kas yra smurtas lyties pagrindu, ir Lietuvoje yra įsitvirtinusi smurto bei patyčių kultūra.   Galimas verbavimas prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms vykdyti ir nepilnamečių moksleivių įtraukimas į nusikalstamas veikas iš socialiai pažeidžiamų šeimų.   Užimtumo tarnyboje registruojamos laisvos darbo vietos darbui užsienyje. Darbo sutartys sudaromos Lietuvoje registruotose įmonėse. Galima rizika ir nėra garantijos, kad darbdavys, išsiuntęs darbuotoją į užsienį, tikrai jį aprūpins darbu bei gyvenamąja vieta.“ S2</p>
<p>„Pandemijos laikotarpiu gali atsirasti daugiau pažeidžiamų, galinčių nukentėti nuo prekybos žmonėmis aukų skaičius. Ir toliau labiausiai paplitusiu išnaudojimo tikslu išliks išnaudojimas nusikalstamų veikų darymui (narkotinių medžiagų gabenimui, jų platinimui; vagystėms ir pan.), ir kad šios nusikalstamos veikos aukomis daugiausiai, manytina, bus vyriškos lyties atstovai.“ S3</p>
<p>„Galimas nukentėjusiųjų asmenų skaičiaus padidėjimas, kuris būtų susijęs su nelegalia migracija ir iš to kylančiomis pasekmėmis. Statybos ir kt. sektoriuose yra daug dirbančiųjų iš trečiųjų šalių (daugiausiai Ukrainos piliečių). Jie nekalba valstybine kalba, nežino savo teisių, nepasitiki valdžios institucijomis, todėl yra socialiai pažeidžiami ir gali tapti lengvu grobiu darbdaviams ir prekeiviams žmonėmis. Pažymėtina, kad mūsų šalyje įsidarbinę užsieniečiai paprastai nelaiko savęs prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukomis, o save identifikuoja kaip asmenis, su kuriais darbdavys neatsiskaitė ar kurių buvo pažeistos kitos darbo teisės.“ S4</p>
<p>„Pagrindinės prekybos žmonėmis egzistavimo priežastys – žmonių skurdas ir noras geresnio gyvenimo. Jei didės skurstančių žmonių dalis, daugės ir prekybos žmonėmis atvejų, nes negalėdami pragyventi įvairaus amžiaus žmonės griebiasi bet ko ir lengvai pakliūva į prekiautojų žmonėmis pinkles. Jaunimas į šias pinkles gali pakliūti ir iš neskurstančių šeimų, jei neturi to, ką turi bendraamžiai, o nori turėti, pvz.: geresnį telefoną, kompiuterį, madingų drabužių ir panašiai. Jei vaikas auga šeimoje, kur tėvai gauna minimalų atlyginimą, dažnai neturi norimų daiktų, o iš bendraamžių išsiskirti nenori. Todėl reikėtų gerinti Lietuvos žmonių, ypač auginančių vaikus, pragyvenimo lygį, užtikrinti, kad žmonių atlyginimai būtų pakankami patenkinti jų būtinus poreikius. Taip pat reikia daugiau šviesti žmones, nes dalis prekybos žmonėmis atvejų įvyksta dėl nežinojimo. Prekyba žmonėmis mažės tik tada, kai visi bus girdėję ir mokės įvertinti jos keliamas grėsmes bei jei bus užtikrintas normalus žmonių pragyvenimo lygis.“ S5</p>

„Manome, kad netolimoje ateityje prekybos žmonėmis aukų skaičius gali ir didėti, kadangi dabartinis kainų kilimas gali įtakoti mažas ir vidutines pajamas gaunančius gyventojus, ypač jaunus žmones, vykti į užsienį ieškoti geriau apmokamo darbo. Todėl būtina suaktyvinti prekybos žmonėmis prevenciją tiek mokymo įstaigose, tiek socialinių paslaugų centruose, tiek užimtumo tarnybose ir t. t. Bet tam, kad prevencija būtų veiksminga ir į ją įsitrauktų kuo daugiau įstaigų ir organizacijų, reikia mokymų. Ir šiuo atveju galėtų pagelbėti savivalda, finansuodama tokio tipo mokymus. Juk prekyba žmonėmis – tai ne tik prostitucija, formų yra daug daugiau.“ S6

Kvalifikacijos kėlimas

2021 m. kvalifikacija kėlė 1 557 specialistai²⁸ ir teisėsaugos pareigūnai tiek nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis organizuotuose mokymuose. Kvalifikacijos kėlimo mokymus organizavo: VRM, GP, URM, PD, VSAT, NTA, NTA, VDI, ŠMSM.

Toliau pateikta išsami informacija apie ministerijų ir institucijų vykdytus mokymus prekybos žmonėmis srityje.

2021 m. pradėjo veikti VRM kartu su GP sukurta nuotolinė mokymų platforma²⁹ (nuotoliniams mokymams prekybos žmonėmis srityje). Nuotolinio mokymo temos: prekybos žmonėmis nusikaltimų sąvokų turinys ir skirtumai; asmenų, nukentėjusių nuo šių nusikaltimų, nustatymas: nusikaltimų požymiai, nustatymo kriterijai, rizikos faktoriai; nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių asmenų psichologija, elgsena, bendravimo su jais ypatumai, jų pagalbos poreikių įvertinimas, skubios pagalbos suteikimas ir siuntimas tolesnei pagalbai suteikti; prekybos žmonėmis nusikaltimų kvalifikavimas ir ikiteisminio tyrimo pradėjimas; įvairių prekybos žmonėmis formų tyrimų atlikimas ir įrodymų surinkimas Lietuvoje ir kitose valstybėse; nukentėjusiųjų ir liudytojų apsauga ir pagalba; turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas nukentėjusiesiems; prekeivių žmonėmis turto nustatymas ir konfiskavimas. Mokymai skirti šiems asmenims: policijos ir sienos apsaugos pareigūnams, migracijos specialistams, prokurorams, teisėjams, teisines paslaugas teikiantiems specialistams, darbo inspektoriams, UT specialistams, psichologams, medicinos ir socialiniams darbuotojams, vaiko teisių apsaugos ir kitiems specialistams, kuriems gali tekti bendrauti su nukentėjusiu (galėjusiu nukentėti) nuo prekybos žmonėmis asmeniu. 2021 m. platformoje užsiregistravo 314 vartotojų, iš jų 121 gavo mokymų baigimo sertifikatus, pvz.: 16 darbo inspektorių, 13 policijos pareigūnų, 8 sienos apsaugos pareigūnai, 4 teisėjai, 43 vaiko teisių apsaugos specialistai ir kt. 2021 m. minėta platforma buvo išplėsta ir joje sukaupta prevencinė medžiaga prekybos žmonėmis tema: vaizdo klipai, informacinė medžiaga apie prekybą žmonėmis, lankstinukų, skrajučių ir plakatų maketai.

2021 m. balandžio ir gegužės mėn. URM Konsulinis departamentas organizavo ir įgyvendino diplomatų ir valstybės tarnautojų, išvykstančių į Lietuvos Respublikos diplomatines atstovybes ir konsulines įstaigas vykdyti konsulines funkcijas, nuotolinius mokymus apie prekybos žmonėmis aukų nustatymą ir pagalbos joms teikimą. 83 darbuotojai (64 konsuliniai pareigūnai, 10 valstybės tarnautojų, 9 raštvedžiai) išklause pranešimus kovos su prekyba žmonėmis tema: apie institucijų bendradarbiavimą teikiant pagalbą prekybos žmonėmis aukoms ir įvairias prekybos žmonėmis formas. Mokymų dalyviai taip pat savarankiškai susipažino su URM Konsulinio departamento specialistų parengta pateiktimi „Pagalbos prekybos žmonėmis aukoms teikimas diplomatinėse atstovybėse“. Gegužės 6 d. 8 konsuliniai pareigūnai ir konsuliniai raštvedžiai (iš diplomatinių

²⁸2020 m. kvalifikaciją tobulino apie 950 įvairių specialistų, kuriems dėl darbo pobūdžio tenka ar gali tekti bendrauti su nekentėjusiais ar galėjusiais nukentėti nuo prekyba žmonėmis, 2019 m. – apie 650 specialistų, 2018 m. – apie 600 specialistų.

²⁹Nuotolinė mokymų platforma prekybos žmonėmis srityje. Interneto nuoroda: <https://pzmokymai.vrm.lt/>

atstovybių Jungtinėje Karalystėje, Suomijoje, Norvegijoje, konsulato Valensijoje) ir URM Konsulinio departamento atstovai dalyvavo Baltijos jūros valstybių tarybos (pirmininkaujant Lietuvai) nuotolinėje konferencijoje (angl. *Trafficking in the Digital Era*). Renginyje aptarta, kaip šiuolaikinės technologijos naudojamos vykdant prekybą vaikais. Lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybių Suomijoje, Švedijoje, Danijoje, Norvegijoje, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Ispanijoje ir URM Konsulinio departamento atstovai dalyvavo nuotoliniame renginyje – konferencijoje apie kovos su prekyba žmonėmis praktikas Šiaurės šalyse „*Seminar on the Nordic Best Practices against Trafficking in Human Beings*“.

2021 m. PD buvo vykdomi mokymai pagal kvalifikacijos tobulinimo programos „Prekyba žmonėmis ir tyrimas“ modulį „Prekybos žmonėmis prevencija“. Juose dalyvavo 31 policijos pareigūnas. 2022 m. planuojama organizuoti mokymus 30 darbuotojų pagal kvalifikacijos tobulinimo programos „Prekyba žmonėmis ir tyrimas“ modulį „Prekybos žmonėmis psichosocialiniai ir psichologiniai aspektai“ ir 30 darbuotojų pagal minėtos programos modulį „Prekybos žmonėmis prevencija“.

2021 m., siekiant plėsti VSAT pareigūnų žinias prekybos žmonėmis prevencijos tema, buvo suorganizuoti 3 nuotoliniai mokymai apie vietnamiečių kultūros ypatumus ir kaip užkirsti kelią prekybai žmonėmis, kilusiais iš Vietnamo: „Vietnamiečių kultūros ypatumai. Nelegalios migracijos ir prekybos žmonėmis prevencija“ (mokymai vyko sausio 25–26 d., balandžio 22–23 d. ir birželio 8 d.), dalyvavo 68 pareigūnai. Šie mokymai organizuoti kartu su NVO „*Pacific Links Foundation*“. 2021 m. spalio 14 d. surengti vieni kvalifikacijos tobulinimo kursai „Kova su prekyba žmonėmis“ (nuotoliniu būdu), kuriuose dalyvavo 14 VSAT struktūrinių padalinių pareigūnų. Šių mokymų tikslas – suteikti specialių įgūdžių pareigūnams, atliekantiems patikrinimus kertant valstybės sieną, kad jie galėtų efektyviai užkirsti kelią ir kovoti su prekyba žmonėmis. Kvalifikacijos tobulinimo kursų metu buvo siekiama suteikti pareigūnams žinių apie prekybą žmonėmis, žmogaus teisių pažeidimus, jų pasekmes, pobūdį, dalyvius bei patį mechanizmą; ugdyti pareigūnų gebėjimus identifikuoti galimas prekybos žmonėmis aukas, taip pat ir įtariamus prekiautojus; tobulinti pareigūnų gebėjimus atlikti pirminę prekybos žmonėmis aukos apklausą. Siekiant plėsti kompetencijas prekybos žmonėmis prevencijos klausimais, pirmąjį 2021 m. pusmetį VSAT Užsieniečių registracijos centro (URC) pareigūnams ir darbuotojams buvo organizuoti mokymai, siekiant gilinti žinias apie kitų kultūrų asmenis, perprasti religijų ir kultūrų ypatumus, kad būtų galima lengviau suprasti neįprastą elgesį ar situacijas, įskaitant prekybos žmonėmis aukų nustatymą: islamo istorija, raida, rūšis bei santykis su kitomis religijomis (mokymai vyko vasario 17–19, 22–26 d., kovo 1, 2, 9, 10, 16–18, 22–24 d.), dalyvavo 78 URC pareigūnai ir darbuotojai. VSAT organizuoti mokymai finansuoti iš bendrųjų VSAT asignavimų. Taip pat VSAT pareigūnai kasmet dalyvauja Europos sienos ir pakrančių apsaugos agentūros (*Frontex*) koordinuojamose tarptautinėse operacijose, kurių metu išklauso pirminius mokymus prekybos žmonių aukų atpažinimo tema.

2021 m. lapkričio 12 d. GP organizavo nuotolinius mokymus „Prekybos žmonėmis bylų tyrimo aktualijos ir tyrimo problemos“. Mokymuose dalyvavo 20 dalyvių. Pastebimos tendencijos, kad mokymuose prekybos žmonėmis temomis dalyvauja vis daugiau prokuratūros darbuotojų (t. y. ne tik šioje srityje besispecializuojantys prokurorai ir valstybės tarnautojai – prokurorų padėjėjai, bet ir teisininkai).

Nacionalinė teismų administracija 2021 m. organizavo mokymus „Bylų dėl prekybos žmonėmis aktualijos“, kurie finansuoti iš valstybės biudžeto teisėjų kvalifikacijai kelti skirtų lėšų.

2021 m. balandžio 14 d. vykusiuose mokymuose dalyvavo 6 teisėjai ir 40 teisėjų padėjėjų. 2021 m. rugsėjo 21 d. mokymuose dalyvavo 15 teisėjų ir 9 teisėjų padėjėjai.

2021 m. kovo 16 d. organizuoti mokymai VDI inspektoriams dėl nelegalaus darbo bei prekybos žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais kontrolės gerosios praktikos taikymo. Mokymų metu buvo atnaujinta informacija apie praktinę rekomendacijų taikymą. Dalyvavo 95 inspektorai.

2021 m. spalio 19 d. praversti nuotoliniai mokymai sveikatos sistemos specialistams, rengiantiems donorus, tema „Naujos prekybos žmonėmis formos: prekyba organais, kas tai yra?“. Mokymais buvo siekiama supažindinti sveikatos sistemos specialistus, kurie rengia donorus organų transplantacijai, su prekybos žmonėmis forma – prekyba organais, kas tai yra, kaip ją atpažinti, kokia kitų šalių patirtis šioje srityje. Mokymuose dalyvavo sveikatos sistemos specialistai – 65 asmenys, deleguoti ASPĮ, kuriose rengiami donoriai.

2021 m. UT organizavo 10 mokymų, skirtų specialistams, teikiantiems paslaugas darbo ieškantiems asmenims. Mokymų tikslas – suteikti žinių darbuotojams apie kovos su prekybos žmonėmis formas, aukų identifikavimą, kompleksinės pagalbos teikimą ir lavinti tarpžinybinį bendradarbiavimą, integruojant prekybos žmonėmis aukas į darbo rinką. Mokymai buvo vykdomi nuotoliniu būdu, juose dalyvavo 198 UT darbuotojai.

2021 m. birželio–rugsėjo mėn. buvo vykdyti tęstiniai mokymai „Prekybos vaikais aukų atpažinimas bei pagalbos teikimas“. Iš viso mokymuose dalyvavo 241 vaiko gerovės srityje dirbantis specialistas, iš jų – 90 vaiko teisių apsaugos skyrių specialistai. Taip pat mokymuose dalyvavo šie atstovai: vaiko teisių apsaugos specialistai, socialinių paslaugų centro, vaikų globos namų, šeimos ir vaiko gerovės centro, paramos vaikams centro atstovai, policijos pareigūnai, švietimo centro atstovai, pedagoginės ir psichologinės pagalbos atstovas, jaunimo centro atstovai, apylinkės teismo psichologas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai. Mokymus finansavo SADM. Mokymų temos: 1) prekybos žmonėmis formos, nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, atpažinimas. Požymiai, iš kurių galima atpažinti potencialias prekybos vaikais aukas (teorija); 2) patirto išnaudojimo pasekmės vaiko fizinei ir emocinei sveikatai bei pagalbos prekybos vaikais aukai poreikio vertinimas bei teikimas (aptariant individualius ir bendrus įvairių specialistų veiksmus, bendradarbiavimą) (teorija); 3) prekybos vaikais šalies viduje bei tarptautiniu lygmeniu (vaikų iš Lietuvos, įtrauktų į prekybos žmonėmis tinklą) atvejų analizė (praktika).

Siekiant apsaugoti vaikus nuo seksualinio smurto ir galimų prekybos vaikais situacijų ir siekiant atpažinti vaikus, kurie galimai yra patyrę seksualinę prievartą ar prekybą, Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, pagalbos centras (Pagalbos centras) 2021 m. organizavo 15 mokymų pagal Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie SADM patvirtintą socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo programą „Seksualinis smurtas prieš vaikus: atpažinimas ir reagavimas“. Jų metu buvo mokyti 259 specialistai (socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai, užimtumo specialistai, budėtojai ir kiti asmenys, dirbantys su vaikais).

Įgyvendinant ESF projektą Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-02-0001 „Pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas“, 2019–2020 m. buvo parengta 116 specialistų prekybos žmonėmis bei patyčių ir smurto prevencijos srityse. Šie specialistai įgijo susistemintų ir kompleksinių žinių, praktinių įgūdžių bei kitų reikalingų kompetencijų prekybos žmonėmis ir patyčių bei smurto prevencijos srityse. 2021 m., įgyvendinant minėto projekto veiklas, buvo tobulinama šių specialistų profesinė kvalifikacija organizuojant jiems grupines supervizijas.

2021 m. atnaujinta tarpinstitucinė kvalifikacijos tobulinimo programa „Teisėsaugos institucijų pareigūnų veikla tarptautinio bendradarbiavimo srityje“, į kurią įtrauktos ir temos „Pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės bei jų apsaugos užtikrinimas“, „Prekyba žmonėmis. Naujausios tendencijos, susijusios su prekyba žmonėmis. Pažeidžiamų asmenų atpažinimas“. Programą parengė VSAT Pasiemiečių mokykla, Muitinės mokymo centras ir Policijos departamentas prie VRM kartu su LP mokykla. Dalyvavo 9 policijos darbuotojai. Mokymus planuojama organizuoti ir 2022 metais.

2021 m. kovo 3 d. JAV Teisingumo departamento organizuojuose virtualiuose kovos su prekyba žmonėmis mokymuose dalyvavo 15 teisėjų, 28 teisėjų padėjėjai, 2 kiti teismo darbuotojai ir 2 Nacionalinės teismų administracijos atstovai, 11 VSAT pareigūnų, 8 konsuliniai pareigūnai, 15 darbo inspektorių.

Teisinis reguliavimas

2021 m. įgyvendinti teisės aktų pakeitimai:

- 2021 m. kovo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas Nr. XIV-169, kuriuo į nacionalinę teisę perkeltos ir 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos nuostatos.

- 2021 m. gegužės 12 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. gegužės 5 d. nutarimas Nr. 304 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugpjūčio 11 d. nutarimo Nr. 785 „Dėl kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo“ pakeitimo“.

- 2021 m. birželio 8 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2021 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. 1V-492 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. rugsėjo 26 d. įsakymo Nr. 1V-673 „Dėl Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijos personalinės sudėties ir kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijos veikloje dalyvaujančių ministerijų atstovų darbo grupės personalinės sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“.

- 2021 m. spalio 29 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2021 m. spalio 28 d. įsakymas Nr. 1V-806 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. rugsėjo 26 d. įsakymo Nr. 1V-673 „Dėl Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijos personalinės sudėties ir kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijos veikloje dalyvaujančių ministerijų atstovų darbo grupės personalinės sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“.

- Policijos atstovai pagal kompetenciją prisidėjo rengiant Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 23 d. priimtą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189 ir 216 straipsnių pakeitimo įstatymą Nr. XIV-699, kuriuo patikslintos BK 189 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių nuostatos, taip pat BK 216 straipsnis, įtvirtinant papildomą šiuose straipsniuose įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėčių požymį – „arba dalyvaujant nusikalstamoje veikoje“. Tai yra įtvirtinta kaip nusikaltimo sudėties alternatyvusis subjektyviosios pusės požymis, nustatant, kad pinigų plovimu būtų laikomi ir tie atvejai, kai ne tik siekiama nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens turta, bet ir tie atvejai, kai siekiama padėti kitam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių jo veiksmų pasekmių (baudžiamosios atsakomybės).

2020 m. Nacionalinio kovos su prekyba žmonėmis klausimais pranešėjo pateiktų siūlymų ir rekomendacijų įgyvendinimo apžvalga

Nr.	Rekomendacija	Institucija	Rezultatai
1.	Inicijuoti sociologinį tyrimą ikiteisminių tyrimų skaičiaus mažėjimo priežastims išsiaiškinti;	VRM	Įgyvendinta. VRM pavedė PD atlikti tyrimą „Prekybos žmonėmis ir susijusių nusikaltimų ikiteisminių tyrimų 2018–2021 m. mažėjimo (nepradėjimo) priežastys“. Tyrimo metu išanalizuotos ir apibendrintos laikotarpiu nuo 2018 m. iki 2021 m. atliktų skundų, pareiškimų ar pranešimų patikslinimų medžiagos, kuriose buvo atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą dėl prekybos žmonėmis nusikaltimų, siekiant nustatyti, dėl kokių priežasčių minėtu laikotarpiu nebuvo pradedami ikiteisminiai tyrimai dėl prekybos žmonėmis ir kt. Tyrimas baigtas 2022 m. balandžio 1 d.
2.	Bendradarbiaujant su atsakingomis valstybės institucijomis ir įstaigomis ir siekiant didinti visuomenės informuotumą apie prekybos žmonėmis problematiką, kaupiti ir skelbti atskirų institucijų parengtas individualizuotas, orientuotas į tikslines prekybos žmonėmis grupes, pažangias švietimo priemones vienoje bendroje Vidaus reikalų ministerijos nuotolinėje mokymų platformoje;	VRM	Įgyvendinta. Bendradarbiaujant su atsakingomis valstybės institucijomis ir įstaigomis VRM nuotolinėje mokymų platformoje (https://pzmokymai.vrm.lt/) buvo sukaupta prevencinė medžiaga.
3.	Kartu su LSA, siekiant sustiprinti savivaldybių kovos su prekyba žmonėmis veikslių derinimą nacionaliniu lygmeniu, informacijos sklaidą, dalijimąsi metodinėmis rekomendacijomis, sukurti	VRM	Įgyvendinta. VRM 2021 m. rugsėjo 27 d. organizavo neformalų savivaldybių kovos su prekyba žmonėmis koordinatorių tinklo susitikimą, kurio metu buvo nagrinėjami savivaldybėms aktualūs klausimai, pateikta aktuali informacija, kokias tris pagrindines kovos su prekyba žmonėmis funkcijas

	savivaldybių kovos su prekyba žmonėmis koordinatorių ar jiems prilygstančių asmenų neformalų bendradarbiavimo tinklą.		savivaldybė turėtų įgyvendinti (situacijos analizė ir aukų referavimo mechanizmo sukūrimas savivaldybėje, prevencija). Taip pat buvo pristatyta NAPPŽ veikla ir NVO pasiskirstymo pagal apskritis pagalbos žemėlapis, darbo inspektorių ir bandomosios grupės veikla.
4.	Siekiant užtikrinti didesnę atpažintų nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiųjų skaičių, nuolat organizuoti kvalifikacijos kėlimo renginius specialistams, kurie dėl savo darbo pobūdžio gali bendrauti su nukentėjusiais ar galėjusiais nukentėti nuo prekybos žmonėmis.	SAM, URM, ŠMSM, NTA, GP, PD, VSAT, VDI, UŽT, VTAĮT, LSA	Įgyvendinta. Išsami informacija apie rekomendacijos įgyvendinimą pateikta skyriuje apie pareigūnų ir specialistų kvalifikacijos kėlimą.
5.	Siekti, kad švietimas ir bendrosios prevencijos prekybos žmonėmis srityje priemonės apimtų visas prekybos žmonėmis formas, įskaitant ir organų donorystę.	SAM, URM, ŠMSM, PD, SADM, UŽT, VTAĮT, LSA	Įgyvendinta. Informacija apie rekomendacijos įgyvendinimą pateikiama skyriuje apie prevencines veiklas ir veiksmus.
6.	Organizuojant švietimą ir prevencijos prekybos žmonėmis srityje priemones, ypatingą dėmesį skirti 21–30 metų amžiaus asmenų grupei ir socialiai pažeidžiamiems asmenims.	SAM, URM, ŠMSM, PD, SADM, UŽT, VTAĮT, LSA	Įgyvendinta. Informacija apie rekomendacijos įgyvendinimą pateikiama skyriuje apie prevencines veiklas ir veiksmus.

II dalies informacijos apibendrinimas

↔	<p>2021 m. didžioji dalis kovos su prekyba žmonėmis priemonių ir veiksmų buvo vykdoma pagal Kovos su prekyba žmonėmis 2020–2022 metų veiksmų planą.</p>	<p>Minėto plano veiksmams ir priemonėms įgyvendinti ministerijos, institucijos ir organizacijos lėšas skiria atsizvelgdamos į savo galimybes arba pagal poreikį.</p>
↑	<p>Kompleksinei socialinei pagalbai teikti prekybos žmonėmis aukoms 2021 m. skirta 300 tūkst. iš valstybės biudžeto.</p>	<p>Skirta 25 proc. daugiau lėšų prekybos žmonėmis aukoms pagalbai suteikti nei praeitais metais.</p>
↑	<p>2021 m. kompleksinė pagalba organizuota 247 asmenims, nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis.</p>	<p>19 proc. asmenų gavo kompleksinės pagalbos daugiau nei praeitais metais (2020 m. – 208 asmenys).</p>
↑	<p>2021 m. nukentėjusiems ar galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenims suteiktos 1 292 pagalbos priemonės.</p>	<p>Suteikta 52 proc. daugiau pagalbos priemonių nei praeitais metais (2020 m. – 851 pagalbos priemonė).</p>
↔	<p>Daugiausia suteikta šių pagalbos priemonių: socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas, aprūpinimas būtiniaisiais daiktais, pagalba ieškant darbo ar įsidarbinant, teisinė pagalba ir laikinas apgyvendinimas.</p>	<p>Praeitais metais tarp daugiausia suteiktų pagalbos priemonių vyravo šios: aprūpinimas būtiniaisiais daiktais, integracija į visuomenę, asmens dokumentų tvarkymas, teisinė ir psichologinė pagalba.</p>
↑	<p>2021 m. kvalifikaciją kėlė 1 557 specialistai ir teisėsaugos pareigūnai nacionaliniu ir tarptautinių lygmenimis organizuojuose mokymuose.</p>	<p>65 proc. daugiau pareigūnų ir specialistų kėlė kvalifikaciją nei praeitais metais.</p>
↔	<p>Prekybos žmonėmis prevenciją vykdė: URM, VRM, PD, VDI, UT, ŠMSM, VTAĮT, NAPPŽ.</p>	<p>Vykdytos šios bendrosios ir individualios prevencinės priemonės: nusikalstamų atvejų nustatymas, prevencija ir kontrolė, socialinės kampanijos per Lietuvos radiją ir televiziją, informacijos viešinimas socialiniuose tinkluose ir interneto svetainėse, informaciniai renginiai ir kt.</p>
↔	<p>2021 m. 35 savivaldybėse buvo vykdomos įvairios kovos su prekyba žmonėmis priemonės.</p>	<p>Dažniausias savivaldybių pasiteisinimas dėl nevykdomų kovos su prekyba žmonėmis priemonių prevencijos – „nebuvo pasitaikę prekybos žmonėmis atvejų savivaldybėje“.</p>

III DALIS. PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS DĖL TOLESNĖS LIETUVOS PAŽANGOS KOVAI SU PREKYBA ŽMONĖMIS

1. VRM ir SADM, bendradarbiaujant su LSA, iki 2022 m. gruodžio 31 d. patvirtinti pavyzdinį kovos su prekyba žmonėmis savivaldybėje tvarkos aprašą, siekiant įtraukti savivaldybes į kovos su prekyba žmonėmis koordinavimą.

2. URM organizuoti prevencines priemones užsienio lietuvių bendruomenėse, kuriose 2021 m. buvo nustatyta nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis Lietuvos Respublikos piliečių – Jungtinėje, Ispanijos ir Norvegijos Karalystėse, Airijos Respublikoje.

3. ŠMSM užtikrinti informacijos prekybos žmonėmis sklaidą, patyčių ir smurto prevencijos tikslinių prevencinių priemonių bendrojo ugdymo mokyklose organizavimą ir tobulinti pagalbos mokiniui specialistų, dirbančių mokykloje, kompetencijas prekybos žmonėmis prevencijos srityje.

4. Siekiant sumažinti didelį atotrūkį tarp teisėsaugos institucijų pripažintų nukentėjusių asmenų ir kaip galėjusių nukentėti nuo prekybos žmonėmis nevyriausybinėse organizacijose nustatytų asmenų, Lietuvos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užtikrinti glaudesnį bendradarbiavimą su nevyriausybiniomis organizacijomis.
